

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАУКИ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
VII Міжнародної науково-практичної конференції

30–31 жовтня 2024 р.
м. Київ

Інститут інноваційної освіти
2024

УДК 001(063):378.4 (Укр)
А43

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

ISBN 978-966-488-305-1

А43 **Актуальні проблеми розвитку науки в контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства** : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30–31 жовтня 2024 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Запоріжжя : АА Тандем, 2024. – 68 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Немкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

ISBN 978-966-488-305-1

© Усі права авторів застережені, 2024
© Інститут інноваційної освіти, 2024
© АА Тандем, 2024

¹ Відповідає п. 8 Порядку присудження (позбавлення) наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Про питання стипендіального забезпечення»

АКТУАЛЬНА ТЕМА

ACTUAL TOPIC

Дубко В.О.,

доктор фізико-математичних наук, професор,
e-mail: doobko2017@ukr.net

Распопов В.Б.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: viktor.raspopov@gmail.com

Семяновський В.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (м. Київ)
e-mail: vadim.semyanovsky@gmail.com

ФІЛІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У НІМЕЧЧИНІ

Анотація. 22 жовтня 2024 року Україна та Німеччина підписали угоду про науково-технічну співпрацю, яка передбачає створення українсько-німецької університетської мережі, що розпочне свою діяльність з липня 2025 року. Співпраця між українськими та німецькими університетами можлива в різних форматах, включаючи *цифрові навчальні платформи* та *спільні навчальні програми*. Інноваційний проект „Філія національного університету у Німеччині“ передбачає різні форми очного та дистанційного навчання для студентів, які тимчасово перебувають за кордоном. Проект створює сприятливі умови для кращої інтеграції студентів із особливими потребами у систему вищої освіти України. Окрім того, він зосереджує увагу на перспективних формах співпраці між освітніми установами та науковцями України і Німеччини у 2025–2029 роках із метою залучення академічно обдарованих студентів до перспективних технологій і наукових галузей [1].

Ключові слова: філія університету, українсько-німецька співпраця, закордонна освіта, українські студенти за кордоном; науково-технічне співробітництво, дистанційне навчання, академічна мобільність, інтеграція студентів з особливими потребами, освітній проект, українська молодь в ЄС, цифрові навчальні матеріали, науково-дослідницька діяльність, україномовна освіта.

Вступ. Доступ до вищої освіти рідною мовою має велике значення для тих молодих людей, які не з власного бажання, а через війну, знайшли тимчасовий притулок у країнах ЄС, зокрема в Німеччині. Цей проект присвячений концепції функціонування закордонної філії Національного

університету ВМУРОЛ «Україна» у Німеччині, зокрема практичному втіленню фаз проєкту та управлінню діяльністю філії, що буде розташована в регіоні компактного проживання українських мігрантів у Німеччині. Проєкт охоплює специфічні аспекти освіти для україномовної молоді з особливими потребами, які після 24 лютого 2022 року опинилися в умовах вимушеної міграції та змушені жити і навчатися у іншомовному культурно-освітньому просторі. Проєкт також передбачає конкретні кроки з професійної адаптації викладачів та науковців, що нині як біженці від війни перебувають у країнах ЄС.

Мета проєкту: (1) Забезпечити якісний, очно-дистанційний доступ до безперервної вищої освіти для української молоді, яка тимчасово перебуває в країнах ЄС; (2) створити умови для залучення талановитих студентів і амбітних випускників секцій Малої академії наук України до наукових досліджень (в межах курсових і магістерських робіт, пов'язаних за тематикою із дослідженнями викладачів філії); (3) сприяти діяльності організаційного комітету циклу міжнародних науково-практичних конференцій «*Open Evolving Systems*» (2002–2024), співорганізатором яких є Національний університет ВМУРОЛ „Україна“; (4) залучати викладачів філії, авторів опублікованих наукових і методичних праць, до розробки україномовних цифрових матеріалів для дистанційного навчання в галузі природничих і математичних наук тощо.

Проєкт має чітко розроблену стратегію та методи, спрямовані на досягнення визначених цілей; він передбачає поетапний, детально розроблений план дій та бюджет, що враховує всі необхідні витрати на забезпечення освітнього процесу та підтримку філії.

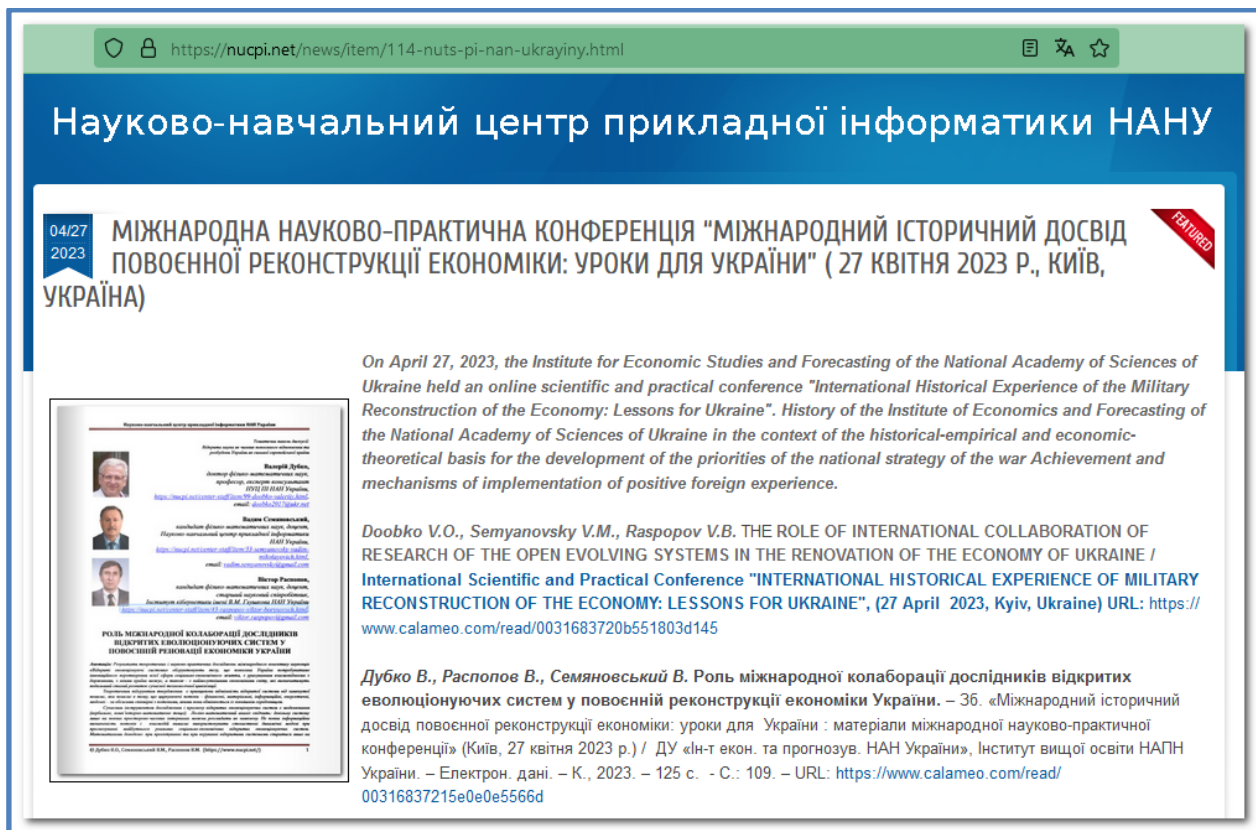

Рис. 1. Інноваційний соціально-структурний проект «Закордонна філія вітчизняного університету» націлений на забезпечення доступності вищої освіти рідною мовою для молоді з числа біженців від війни, які на час бойових дій на Батьківщині знайшли тимчасовий прихисток у країнах ЄС. Проект має велике значення для зміцнення культурного, мовного та освітнього розвитку української громади.

Напрями діяльності закордонної філії університету:

1. Навчальна діяльність і проведення іспитів: Філія забезпечує навчальний процес для студентів заочної форми, які навчаються дистанційно, надаючи їм можливість здавати іспити та кваліфікаційні роботи без необхідності приїзду в Україну. Це дозволяє зекономити кошти та уникнути транспортних ризиків для студентів-біженців, які тимчасово перебувають у Німеччині або інших країнах ЄС.

2. Залучення викладачів до науково-дослідницької діяльності: Філія згуртовує викладачів, науковців, і українських студентів, які тимчасово перебувають за кордоном. Викладачі можуть залучати студентів до наукових проектів, над якими вони працюють. Наприклад, ініціатори цього проекту доктор фізико-математичних наук професор *В.О. Дубко* працює над розробкою комп'ютерно-математичних методів для моделювання економіки та екології; кандидат фізико-математичних наук доцент *В.Б. Распов* займається біоінформатикою, а *В.М. Семяновський* спеціалізується з енергоменеджменту; тож їх студенти можуть долучитися до цих перспективних напрямків досліджень [2–11].

3. Розробка цифрових навчальних матеріалів: Викладачі філії беруть участь у створенні україномовних навчальних матеріалів для дистанційного навчання, зокрема в галузях *біоінформатики* та *енергоменеджменту*. Студенти, які допомагатимуть у цифровій обробці цих матеріалів, у подальшому можуть використовувати власні напрацювання як основу у курсових і дипломних проектах.

Висновок. Війна змусила значну частину українських студентів, викладачів та вчених у статусі біженців в 2022 році покинути Батьківщину й тимчасово перебувати в країнах ЄС. Цей проект відкриває для них унікальні можливості: налагодження офіційних професійних і творчих контактів із навчальними закладами, виробничими фірмами та дослідницькими установами країн ЄС, набуті досвіду в науково-педагогічній діяльності тощо, – дивись URL: <https://www.calameo.com/read/003168372d8728097adcf>

Тож запрошуємо амбітну академічно обдаровану студентську молодь до поєднання креативного навчання і творчої співпраці з авторами проекту.

Список використаних джерел

1. *Сааков В. У* ФРН анонсували створення німецько-української мережі ВНЗ. – DW (22 жовтня 2024 р.). – URL: <https://www.dw.com/uk/u-frn-anonsuvali-stvorennanimeckoukrainskoi-merezi-vnz/a-70571404>
2. *Семяновский В.Н.* Учебный курс для исследователей «Стандарты написания научных и инновационных проектов, финансируемых структурными фондами ЕС». (2020). – URL: <https://www.calameo.com/read/00316837234f7a42e2933>
3. *Дубко В.А.* Стохастические дифференциальные уравнения. Избранные разделы: Уч.-метод. пособ. / Дубко В.А. – К.: Логос, 2012. – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372374fa86544f4>
4. Розробка методів розпізнавання та аналізу структур складних об'єктів на основі марківських моделей: Звіт про НДР 2016-2018 р.р. № держ. реєстрації 0116U002094 / *Гупал А.М., Вагіс О.А., Броварник В.В., Ткачов І.І., Распопов В.Б. та інші.* // Національна Академія наук України. Науково-учбовий центр прикладної інформатики НАН України. – Київ: НУЦПІ НАНУ, 2018. – 247 с. – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372f9b2f33fdf47>
5. *Семяновський В.М.* Методи соціально-економічного прогнозування: Навч. посіб. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, – 2011. – 300 с.
6. *Семяновський В.М.* Основи енергоменеджменту. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – 400 с.
7. *Распопов В.Б.* Двадцять років разом: Міжнародна співпраця дослідників відкритих еволюціонуючих систем. «Відкриті еволюціонуючі системи / Open Evolving Systems» (2002–2022). – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372625decf3427e>

8. Терпіловський Є.О., Манжула А.М., Распопов В.Б. Мирні напрацювання Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України – на службу КАУ і новоствореному Президентському університету / Збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Наукова молодь-2022» (Київ, 15 листопада 2022 р.). – К.: КОМПРИНТ, 2022. – 294 с. – С.: 94–107. – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372a63e5c389c42>
9. Распопов В. Б., Семяновський В. М. Про науково-практичні, навчальні і просвітницькі проекти, до участі в яких запрошується молодь. XXVI ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ ІСТОРИКІВ НАУКИ, ТЕХНІКИ І ОСВІТИ ТА СПЕЦІАЛІСТІВ, ПРИСВЯЧЕНА 30-РІЧЧЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: Мат. конф., 16 квітня 2021 р., м. Київ. – К., 2021. – 235 с. – С: 165–170. – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372ee874b7b90c9>
10. Дубко В. О., Распопов В. Б. Семяновський В. М. Експериментальне дослідження дидактичних можливостей Штучного інтелекту “ChatGPT-4”. – «Calameo», 2024. – 52 с. – URL: <https://www.calameo.com/read/00316837205d4f8f967f1>
11. Распопов В. Б. Комп’ютерно-математичне ядро ЕС «Олігарх» - інструмент оптимізації приватних інвестицій. Зб. «Міжнародні фінансові аспекти відновлення економіки України»: збірник наукових праць за результатами міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 6 червня 2024 р.) / ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Електрон. дані. – К., 2024. – 262 с. – С. 136–137. – URL: <https://www.calameo.com/read/003168372c0c98e65e4fd>

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА EDUCATION. PEDAGOGY

Ємчук Т.В.,

кандидат географічних наук, асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Поп'юк І.Я.,

здобувач освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасне соціально-економічне становище, зниження рівня життя та знецінення моральних норм призвели до загального погіршення людських взаємин та вплинули на моральні цінності підростаючого покоління. Якщо не змінити цю соціальну реальність, ситуація буде лише деградувати. Тому система національної освіти потребує оновлення змісту, підходів до організації освітнього процесу, спрямованих на формування ціннісних орієнтирів у дітей.

У Концепції Нової української школи вказано, що найбільш успішними на ринку праці будуть ті, хто вміє навчатися протягом життя, критично мислити, досягати цілей, працювати в команді, піклуватися про інших, попереджати та вирішувати конфлікти, поважати закони та дотримуватися прав людини [6].

Розвиток креативного, критичного та піклувального мислення учнів сприяє формуванню їхньої просоціальної поведінки.

Термін «просоціальна поведінка» трактується по-різному [2–5]:

- поведінка індивіда, орієнтована на благо соціальних груп;
- сприятливі стосунки, що демонструють ціннісне ставлення до оточуючих і реалізуються в корисних вчинках, навіть за відсутності зовнішнього контролю;
- реакція, що викликана соціальним підкріпленням;
- поведінка, що має позитивні соціальні наслідки та сприяє благополуччю інших;
- дії, що приносять користь іншим людям;

- поведінка, що включає емпатію, співробітництво і допомогу;
- дії, спрямовані виключно на користь іншій людині, без очікування винагороди.

Найширше визначення трактує просоціальну поведінку як дії, що орієнтовані на благо соціальних груп і надання допомоги іншим людям.

Аналіз науково-літературних джерел показав відсутність єдиного підходу до розуміння просоціальної поведінки. Це поняття трактується широко, включаючи «допомагаючу поведінку», «просоціальну поведінку», «альтруїстичну поведінку» і «гуманне ставлення». Взаємодія між людьми, що надають і приймають допомогу, може варіюватися від широкого поняття допомоги до альтруїзму, де мотивація базується на емпатії.

На нашу думку, просоціальна поведінка – це особливий тип соціальної поведінки, орієнтований на благо інших людей та суспільства в цілому. Вона включає дії, які мають на меті допомогти, підтримати чи захистити інших, і виходить за межі власних інтересів, демонструючи емпатію, альтруїзм та співчуття. Така поведінка є однією з ключових складових морального та емоційного розвитку особистості.

У шкільному середовищі просоціальна поведінка є показником соціальної зрілості учнів, тобто здатності діяти відповідально, дотримуючись соціальних і моральних норм, допомагаючи іншим та співпрацюючи в колективі. Вона сприяє формуванню дружньої та підтримуючої атмосфери, яка стимулює розвиток емпатії та позитивних соціальних навичок [1]. У ЗЗСО розвиток просоціальної поведінки має важливе значення, оскільки саме тут учні здобувають перший серйозний досвід соціальної взаємодії в колективі. Таким чином, просоціальна поведінка виступає не лише як індивідуальна характеристика особистості, але й як важливий елемент формування здорового соціального середовища, у якому учні почуваються підтриманими та готовими допомагати один одному.

Для розвитку просоціальної поведінки учнів існує кілька ключових факторів, які значною мірою впливають на їхні схильності до допомоги, співчуття та співпраці з іншими.

Сім'я є першим середовищем, де формуються основи соціальних норм і просоціальної поведінки. Виховний стиль батьків, цінності та традиції в родині, готовність дорослих надавати допомогу іншим – усе це служить моделлю для дітей. Якщо в родині прийнято підтримувати та допомагати, виявляти альтруїзм і емпатію, то діти, ймовірно, засвоять такі моделі поведінки та втілюватимуть їх у шкільному житті. Крім того, особиста участь батьків у волонтерських чи благодійних проектах може мотивувати дітей до аналогічних дій і допомагає виховати в них відповідальність і чуйність до потреб інших.

Соціальний статус, який може включати економічне становище родини, успішність у навчанні, популярність у шкільному середовищі, також може впливати на розвиток просоціальної поведінки. Учні з високим соціальним статусом часто мають більше ресурсів і можливостей для допомоги іншим і можуть стати прикладом для наслідування. Водночас учні з нижчим соціальним статусом, які відчувають підтримку від однолітків і педагогів, мають шанс зміцнити свої соціальні навички, що позитивно позначається на розвитку просоціальної поведінки.

Учителі відіграють центральну роль у створенні середовища, яке сприяє розвитку просоціальної поведінки. Їхня підтримка, доброзичливе ставлення до учнів і здатність надавати зворотний зв'язок впливають на те, наскільки учні відчувають себе цінними та здатними допомагати іншим. Викладачі можуть стимулювати просоціальну поведінку через обговорення важливості емпатії, організацію групових активностей, навчання на прикладах і заохочення до співпраці та підтримки в класі.

Діти схильні наслідувати поведінку дорослих або старших учнів, які мають високий авторитет або популярність. Позитивні рольові моделі, зокрема педагоги, шкільні лідери чи навіть відомі суспільні діячі, які проявляють просоціальну поведінку, є потужним мотиватором для учнів.

Сприятливий психологічний клімат у класі, де учні відчувають себе безпечно і вважають інших друзями та партнерами, є значущим фактором для розвитку просоціальної поведінки. Взаємна довіра та підтримка серед учнів сприяють проявам співчуття, допомоги та співпраці. Наявність у класі командних завдань, проектної роботи створювати ситуації, де учні можуть проявляти просоціальну поведінку і вчитися цінувати спільні досягнення. Позитивні відносини також знижують конфліктність і рівень агресії, що сприяє загальному розвитку просоціальної поведінки.

Перспективи розвитку просоціальної поведінки учнів у ЗЗСО базуються на систематичному підході, який об'єднує навчальні, виховні та соціальні аспекти. Включення тем про просоціальну поведінку в навчальні програми з предметів гуманітарного циклу, таких як література, історія та суспільствознавство, дозволяє учням знайомитися з прикладами доброчесної поведінки, співчуття і допомоги іншим. Це сприяє розвитку ціннісних орієнтирів та готовності до підтримки оточуючих. Інтерактивні методи навчання, такі як групові проекти, спільні творчі завдання та обговорення, допомагають учням практикувати просоціальні навички та усвідомлювати важливість співпраці та допомоги іншим у повсякденному житті.

Організація шкільних акцій збору допомоги для притулків або екологічних акцій є дієвим способом заохотити учнів до проявів просоціальної поведінки. Конкурси та фестивалі, присвячені доброчинним справам, сприяють формуванню позитивного ставлення до соціальної

активності. Наприклад, учні можуть представляти свої соціальні проекти на шкільних виставках, що допомагає підвищити їхню мотивацію до участі у волонтерських заходах.

Заохочення учнів проявляти ініціативу в соціальних питаннях допомагає виховувати лідерів, здатних брати на себе відповідальність за проведення соціально значущих заходів. Створення шкільних комітетів чи клубів, що займаються соціальними питаннями, дозволяє учням об'єднувати зусилля для допомоги іншим.

Комплексний підхід до розвитку просоціальної поведінки учнів, який поєднує навчальні проекти, соціальні акції, співпрацю з громадськими організаціями, емоційний розвиток та підтримку ініціатив, дозволяє створити середовище, де учні зростають відповідальними та активними членами суспільства, здатними допомагати і підтримувати інших.

Список використаних джерел

1. Калашникова, Л. В. Психолого-педагогічні умови формування просоціальної поведінки у дітей молодшого шкільного віку. Наукові записки КДПУ. Серія : Педагогічні науки, 107 (1), 2012. С. 208–214.
2. Формування просоціальної поведінки учнів основної школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Київ, 2019 р. 259 с.
3. Cialdini, R. B., Kenrick, D. T., & Neuberg, S. L. Social Psychology: Unraveling the Mystery (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon. 2002.
4. Staub, E. Positive social behavior and morality: social and personal influences. New York: Academic Press. 2013.
5. Wispe, L. Altruism and Aggression. New York: Academic Press. 1972.
6. Нова Українська школа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Розділ 2

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ HUMANITIES STUDIES RELIGION AND THEOLOGY. HISTORY AND ARCHAEOLOGY. PHILOSOPHY AND ETHICS. SOCIOLOGY AND CULTURAL STUDIES. LANGUAGE ACQUISITION. LITERATURE AND LINGUISTICS

Голець А.А.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

науковий керівник: *Баклаженко Ю.В.,*

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ТРОПЕЇЧНО-ФІГУРАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В УКРАЇНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ МАС-МЕДІА ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У сучасному світі, у контексті постійних політичних та соціокультурних турбуленцій, питання війни залишається однією з найбільш актуальних тем. Війна, як складне соціокультурне явище, не лише впливає на життя мільйонів людей, але й знаходить відображення у мас-медіа та інших комунікаційних каналах. Аналіз тропеїчного та фігурального відображення концепту «війна» у медійному дискурсі, а також його переклад англійською мовою, є метою нашої роботи.

Мовні тропи — це специфічний тип образних висловів або фраз, які використовуються для передачі інформації або вираження думок через несподівані асоціації, переноси або порівняння. Вони надають тексту виразності, образності та емоційності і застосовуються у літературі,

публіцистиці, рекламі та інших мовних жанрах з метою підсилення враження та впливу на аудиторію. Основні мовні тропи включають у себе метафору, порівняння, метонімію, епітет, алегорію, антитезу та інші.

Мовні тропи становлять засоби образної мови, які дозволяють виразити ідеї через несподівані асоціації, переноси або порівняння. Наприклад, метафора — це порівняння різних предметів чи явищ для створення нових образів, порівняння допомагає зрозуміти чи підкреслити схожість чи відмінність між двома об'єктами, метонімія передає значення слова через пряму асоціацію з іншим словом, а епітет надає предмету чи явищу певних характеристик або властивостей. Крім того, алегорія передає складні ідеї чи концепції через використання символічних образів чи персонажів, а антитеза поєднує в одному висловлюванні протилежні або контрастні поняття для підсилення ефекту. Також існують інші тропи, які використовуються для різних мовних цілей та ефектів [1, с. 64–67].

У сучасному україномовному медійному дискурсі тропи використовуються як потужні інструменти образної мовної конкретизації, що ґрунтуються на різноманітних фігурах риторики для створення насичених та ефективних комунікативних образів. Метафори, порівняння, метонімії та інші тропи використовуються з метою виразного відображення концептів, зокрема, такого складного як «війна».

Метафора, як приклад, може уособлювати війну як «білоручку смерть», що надає уявлення безжалісної сили, що ніколи не зупиняється. Порівняння можуть створювати асоціації, наприклад, «війна, ніби буря, що охоплює всіх своїми наслідками», підкреслюючи руйнівну силу конфлікту та його загрозу для всього, що оточує.

Такий підхід дозволяє впливати на емоційний та когнітивний аспекти сприйняття аудиторії, роблячи інформацію більш доступною та ефективною. Тропи виступають не лише як мовні прикраси, але і як потужні засоби впливу, допомагаючи формувати та поширювати певні ідеї та концепції через україномовні мас-медіа [2, с. 45–47].

У світі мистецтва символи виступають як могутні інструменти для передачі складних концепцій та глибоких ідей. Наприклад, у картині голуб може стати не лише птахом, а й втіленням миру, тоді як хрест у старовинних іконописах має вагому релігійну значимість. Семіотика, як наука про знаки та їхні значення, відіграє ключову роль у розкритті та розумінні символів у різних культурних та мовних контекстах. Цілком очевидно, що розшифровка семіотичних кодів сприяє розумінню і інтерпретації мистецьких творів, дозволяючи нам глибше зануритися в їхній світ та розкрити суть та значення, яке вони несуть [3, с. 216–230].

Однак природа та функції газетно-журнального тексту обмежують використання тропів у всьому їхньому потенціалі. Наприклад, складні, витончені метафори чи метонімії, які можуть бути доречними у поезії чи

літературних жанрах, можуть суперечити законам масової комунікації. Тому журналісти часто модифікують образні засоби, адаптуючи їх до потреб та вимог широкої аудиторії. Ставлення до перекладу таких матеріалів має відповідати розумінню ролі новин в інформаційній війні, а отже, від перекладача вимагається особлива точність, ретельна вивіреність змісту з контекстом, ідеологічна адекватність.

Зазвичай при відтворенні концепту ВІЙНА у перекладі не виникає проблем, оскільки він належить до універсальних концептів, представлених в усіх культурах і мовах світу, але труднощі можуть виникати через те, що у мовній свідомості кожного народу є свої особливості розуміння цього концепту. Таким чином, до прикладу, носії англійської лінгвокультури мають інакше ставлення до війни, пов'язане зі зростаючою цінністю життя та неприйняттям вбивства. Тому, концепт ВІЙНА можуть доповнювати лексичні одиниці, які формують синонімічний ряд і конкретизують значення доміантної лексеми war: struggle, hostilities, clash, bloodshed, combat, encounter, fighting, crusade, campaign, conflict, battle, engagement, confrontation, (military) action, skirmish, attack, jihad, armed resistance, onslaught [4].

У перекладі необхідно звертати увагу на збереження усіх елементів, які визначають доміанту концепту ВІЙНА з точки зору перекладознавчого підходу — образний, понятійний та ціннісний. Відтворення понятійного ядра концепту, особливо у випадках, коли воно подається як опис чи посилюється додатковими атрибутами для деталізації, зазвичай не становить значних труднощів. Однак образний і ціннісний компоненти вимагають від перекладача значних творчих зусиль і високого рівня культурологічної мовної компетенції.

Під час перекладу важливо враховувати необхідність стилістичної адаптації. Адаптований переклад передбачає часткову експлікацію, тобто спрощення і пояснення структури та змісту оригіналу з метою зробити текст більш зрозумілим для окремих груп читачів, які можуть не мати достатніх знань або досвіду, необхідних для повного розуміння оригіналу. Скорочення та адаптація перекладу часто поєднуються і можуть використовуватись одночасно під час перекладу одного й того ж оригінального тексту. Стилiстичний аспект полягає у підборі відповідних лексичних та граматичних засобів, що відповідають функціонально-комунікативній спрямованості оригіналу, з урахуванням літературних норм мови перекладу.

Як висновок можна зазначити, що фігуральне відображення в мові розглядається через призму різних теоретичних підходів, що розкривають його складну природу та роль у сприйнятті мовлення. Фігуральне відображення концепту ВІЙНА у медійному дискурсі виступає потужним засобом для емоційного та інформаційного впливу на аудиторію, а

використання при цьому тропів, таких як метафора, порівняння, метонімія та ін. дозволяє не лише підкреслити руйнівну силу та безжалісність війни, але й наблизити реципієнта до розуміння цього явища через створення яскравих образів. Під час перекладу текстів мас-медіа такого характеру важливо зберегти всі аспекти концепту ВІЙНА: понятійний, образний та ціннісний. В той час як передача понятійного ядра зазвичай не викликає труднощів, для точного відтворення образного й ціннісного компонентів перекладач має адаптувати текст із врахуванням особливостей культурної та мовної свідомості аудиторії. Важливу роль при перекладі також відіграє стилістична адаптація, в тому числі експлікація та пояснення, що робить текст доступнішим для різних груп читачів, забезпечуючи точність і відповідність оригіналу.

Список використаних джерел

1. Василенко Д. (2009). Метонімія як креативний засіб збагачення англійської мови військової сфери. Наукові записки Кіровоградського держ. пед. ун-ту.
2. Зарницький А. В. (2018). Вербалізація збройного конфлікту в англомовному медіадискурсі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту.
3. Колесник О. С. (2014). Концепт війна в аспекті лінгвосеміотики та лінгвокультурології. Мовні і концептуальні картини світу.
4. (OED) — Oxford English Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/war?searchDictCode=all>.

Запорожець А.В.,

студентка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКИХ ЗМІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ «РУСЬКОГО МІРА»

Археологічна спадщина України є важливим елементом національної ідентичності та історичної пам'яті українського народу. Однак, з початком російської агресії та окупації частини українських територій, ця спадщина зазнала значних загроз і руйнувань. Окупаційні сили активно використовують археологічні об'єкти як інструмент пропаганди, маніпулюючи історичними фактами та перекручуючи їх для утвердження ідеології «руського міра». Крім того, окупація призводить до незаконних археологічних розкопок, знищення та вивезення артефактів, що має катастрофічні наслідки для збереження історичних надбань України.

Культурна спадщина, зокрема й об'єкти матеріальної культури різних часів, відіграє фундаментальну й визначальну роль у формуванні національної ідентичності, збереженні традицій та цінностей. Питання привласнення, вивезення, викрадення, знищення українських культурних цінностей (зокрема археологічних знахідок) представниками Росії актуалізовано від початку повномасштабного вторгнення і пограбуванням низки українських музеїв. До цієї теми активно зверталися ЗМІ, реагували користувачі соцмереж тощо. Однак, звертаючи увагу на такі випадки, суспільство, здебільшого, не усвідомлює, що ці «пограбування» не окремі прикрі ситуації, а наслідки і результати системної багаторічної імперської політики Росії, спрямованої на привласнення українських культурних цінностей, переписування, а часто й «вигадування» Росією зручної для неї історії України [3].

Крадіжку української історичної спадщини російські окупанти називають «евакуацією».

З початком війни в 2014 році, значна частина колекції Донецького обласного краєзнавчого музею була вивезена до Росії. Серед артефактів були стародавні ікони, зброя, скіфські та сарматські артефакти.

У 2014 році з окупованого Луганська було викрадено ікону XVII століття, яка згодом опинилася на виставці в Москві.

Також, повідомляється, що окремі кам'яні статуї датовані XI–XIII, а саме «Половецькі баби», були перевезені на інші території Росії з метою їхньої експлуатації у пропагандистських цілях, намагаючись показати їх як частину «російської» культури.

Невдовзі після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року Російське історичне товариство (РІТ) створило «міжмузейну робочу групу», яка зосередилася на південно-східних окупованих частинах Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей України і мала на меті «показати історично нерозривний зв'язок цих регіонів з Росією» через унікальні матеріали з фондів зібрань музеїв та архівів.

Під таким же приводом перед звільненням Україною Херсона тільки з цього регіону росіяни вивезли 15 тис. унікальних творів мистецтва: ікони, прикраси, зброю з обласного краєзнавчого музею.

Після окупації Маріуполя у 2022 році, російські військові вивезли частину колекції Маріупольського краєзнавчого музею, яка включала античні артефакти та унікальні предмети з періоду Київської Русі.

Викрадали музейні експонати російські окупанти і на Запоріжжі. Зокрема, 13 березня 2022 року військові російських збройних формувань пограбували музей-заповідник «Садиба Попова», що розташований у місті Василівка.

У 2023 році було повідомлено про відкриття виставки в Криму з артефактами, викраденими з Кам'яної Могили, одного з найважливіших археологічних пам'яток України, розташованого біля Мелітополя. Ці експонати були незаконно вивезені після окупації Мелітополя.

Чи не одним з найбільш резонансних міжнародних конфліктів останніх десятиліть стала Справа виставки «Крим: золото й таємниці Чорного моря». Виставка, яка відкрилася у 2013 році в музеї Алларда Пірсона в Амстердамі, мала на меті продемонструвати багатство культурної спадщини Криму, зокрема колекції скіфського золота та інших археологічних артефактів, наданих музеями з території Кримського півострова. Однак, після анексії Криму Росією у 2014 році, питання повернення цих артефактів стало предметом складної юридичної суперечки. У березні 2023 року Верховний суд Нідерландів остаточно підтвердив, що колекція скіфського золота має бути передана Україні. Це рішення стало великим успіхом у боротьбі за збереження української культурної спадщини.

Використання вивезених знахідок ставить за ціль підтвердити не тільки міфічний зв'язок сучасної Росії з Руссю, а й глибоке історичне коріння росіян, які намагаються привласнити навіть прадавню історію України, епоху палеоліту, трипільську культуру, античну та скіфську добу.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 2022 року лише підкреслило невідступність планів агресора знищити самобутність українського народу та існування самої України як незалежної держави загалом.

Сьогодні однозначно можна сказати, що російсько-українська війна, яка розпочалась понад 10 років тому, базується саме на ідеології «руського міра». Після оприлюднення «Наказу» Всеросійського собору стало очевидним, що положення «руського міра» беруть початок у XVI ст. і фактично є модернізованим варіантом доктрини «Москва – третій Рим» [1].

«Руській мір» – це не пересічний культурницький проект, де-юре налаштований на збереження і розвиток російської мови й культури як у самій РФ та у країнах так званого «ближнього зарубіжжя» (колишніх радянських республіках) і «далекого» (по всьому світу), а де-факто – неоімперська геополітична ідеологічна доктрина, спрямована на теоретичне обґрунтування та практичне відновлення «великої історичної Росії» у кордонах Російської імперії на вершині її могутності у 1914 р. По-друге, «заперечення етнокультурної реальності» – це коли провайдери (промоутери, провідники, прихильники тощо) «руського мира» заперечують (ігнорують, відкидають тощо) існування в реальному часі українського народу як самобутньої етнічної спільноти з притаманним їй неповторним етнокультурним комплексом (спільність походження, мовна єдність, наявність власної споконвічної етнічної території, самобутня духовна і матеріальна традиційна культура, релігійність, збереження й існування самосвідомості, етнічної пам'яті, самоназви, менталітету,

стереотипів поведінки тощо), який творився в процесі тривалого у часі і просторі етнокультурного розвитку України й українців, та фанатично вважають українську етнічну спільноту невід'ємною частиною (субетносом) російського народу, «великої історичної Росії» й «руського міра» [2, с. 75].

Російські ЗМІ часто використовують українські археологічні об'єкти для підтримки своїх наративів, які виправдовують анексію українських територій, особливо Криму. Ось кілька прикладів, як це відбувається.

Дослідження показало, що у музеях Росії, таких як Ермітаж та Державний історичний музей, зберігаються понад 110 тисяч артефактів, вивезених з України. Російські пропагандисти намагаються представити ці знахідки як частину російської історичної спадщини, особливо наголошуючи на «спільному історичному просторі» між Києвом та Москвою.

Російські медіа часто позиціонують Херсонес, стародавнє місто на території сучасного Севастополя, як «колиску російського православ'я» через його зв'язок із хрещенням князя Володимира. Наприклад, на російському телеканалі «Россия 1» неодноразово висловлювалися тези, що Херсонес є ключовим символом російської духовності та культури, і його присутність на території Криму обґрунтовує анексію півострова.

Скіфська культура, яка розвивалася на теренах сучасної України, також часто присвоюється російськими ЗМІ. Російські канали та видання, такі як «РИА Новости» та «ТВ Центр», часто згадують про скіфські знахідки як «загальноруську спадщину», ігноруючи українську історичну та археологічну спадщину в контексті скіфських знахідок.

Кам'яну Могилу (пам'ятку археології поблизу Мелітополя) російські ЗМІ неодноразово намагалися представляти як «давньоруське» святе місце. В виданні «Известия» або «Московский комсомолец» Кам'яну Могилу описують як частину стародавньої російської історії, намагаючись замовчати факт її розташування в Україні та зв'язок з українською культурною спадщиною.

Російська пропаганда через засоби масової інформації намагається створити враження, що археологічні пам'ятки України є частиною спільної «російської» історії. Це ставить під загрозу українську національну ідентичність, оскільки населення, особливо в окупованих або прикордонних регіонах, може сприймати викривлену версію історії як правдиву. В результаті, українці, особливо молодь, можуть втрачати усвідомлення важливості власної культурної спадщини.

За межами України російська пропаганда працює на міжнародну аудиторію, поширюючи пропагандистську думку про «спільну російсько-українську історію». Це може спричинити нерозуміння або плутанину серед іноземних науковців та туристів щодо того, кому належать ті чи інші археологічні об'єкти. Наприклад, міжнародні туристи, які відвідують Крим

чи інші окуповані території, можуть отримати спотворену інформацію про походження об'єктів культурної спадщини, таких як Херсонес Таврійський чи скіфські кургани.

Археологічна спадщина стає інструментом політичних маніпуляцій, що підриває її нейтральний характер як частини загальносвітової історії. Росія перетворює історію на зброю для виправдання своєї агресії та територіальних претензій, що ускладнює міжнародний діалог у сфері охорони культурної спадщини.

Тому розвінчування російської пропаганди та боротьба за культурну спадщину є дуже важливим завданням для кожного хто прагне відстоювати інтереси України, так як від результату цього протистояння буде залежати існування українців як нації.

Список використаних джерел

1. Кобетяк, А. Безпекова політика України у контексті формування концепту «руського міра». *Стратегічні комунікації в контексті безпекової політики: європейський і глобальний рівні*: матеріли інтернет-конференції, 2024. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/40512/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9B%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA-5-8.pdf>
2. Фігурний Ю. Доктрина «руського мира» як політична ідеологія агресії Росії проти України. *Українознавство. Актуальне українознавство*. 2021. №4(81). С. 75. URL: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(81\).2021.247961](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(81).2021.247961)
3. «Археологічна спадщина, вкрадена Росією: інформаційно-просвітницька кампанія». Настав час підбивати підсумки. URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/projects/russia>

Розділ 3

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Morskaja P.O.,

Applicant for Higher Education Bachelor's Degree
Dnipro State Agrarian and Economic University

Dubrova N.P.,

PhD in Economics, Associate Professor of Management and Law Department
Dnipro State Agrarian and Economic University

EFFICIENT USE OF TIME: TIME MANAGEMENT TOOLS AND STRATEGIES FOR MODERN STUDENTS

Time management is becoming increasingly important in today's world, especially among students who have to balance their studies, work, and personal life. Effective time management not only improves academic performance, but also reduces stress and improves overall quality of life [3, 4]. The research topic is relevant in the context of growing demands on students and the need to develop self-organization skills.

The purpose of this study is to analyze time management tools and strategies that can be effectively used by students to optimize their time. To achieve this goal, we will use the methods of questionnaires and surveys of students from Dnipro State Agrarian and Economic University, as well as the analysis of literature sources.

The hypothesis of the study is that the implementation of effective time management strategies significantly improves students' academic performance and overall well-being. The theoretical basis of the study is based on the works of leading experts in the field of time management, such as Stephen Covey, Brian Tracy and others, whose works highlight key aspects of effective time planning and organization [1, 2].

The results showed that students who actively use even partly time management tools demonstrate higher academic performance and better psychological well-being. The main tools used are planners, digital apps, and the Pomodoro technique. The use of these methods allows students to allocate time more efficiently, avoid procrastination and reduce stress levels. It has been found that students who use planners are better at organizing their tasks and feel less

stressed by their workload. The use of digital applications such as calendars and smartphone tasks promotes flexibility in planning and ensures that tasks are completed on time.

Complex strategies that combine different methods have proven to be particularly effective. For example, combining a planner with the Pomodoro technique allows not only to organize tasks but also to improve the quality of their performance through better focus and rest.

It's also worth noting that students who take time to take regular breaks and stay physically active have higher levels of energy and motivation. This emphasizes the importance of not only scheduling tools, but also a general approach to life management.

The study found that the effective use of time management has a significant impact on students' academic performance and psychological well-being. It is determined that the main tools that contribute to improving time management are planners, digital applications and the Pomodoro technique. It is argued that the integrated use of these tools allows to achieve the best results in learning and reduce stress.

The scientific and practical results include increasing students' level of organization, improving their ability to focus on tasks, and reducing procrastination. Effective time management strategies that can be implemented in educational programs to improve overall student performance are also classified. Recommendations for the scientific and practical application of the results obtained are the introduction of time management courses and seminars for students, as well as the development of specialized programs and applications for optimizing time management. Unfortunately, students of Dnipro State Agrarian and Economic University do not have a variety of optional time management courses and use the pointed tools by themselves.

A brief justification of the results confirms that the integration of time management into students' daily lives is necessary to improve their efficiency and overall well-being. Implementation of the acquired knowledge in educational processes can significantly improve academic achievement and contribute to the development of the necessary skills of independent time management.

References

1. Covey, S. R. (2020). "The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change". Simon & Schuster. 282 p.
2. Tracy, B. (2018). "Eat That Frog!: 21 Great Ways to Stop Procrastinating and Get More Done in Less Time". Berrett-Koehler Publishers. 146 p.
3. Allen, D. (2015). "Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity". Penguin Books. 358 p.
4. Häfner, A., Stock, A., Pinneker, L., & Ströhle, S. (2014). "Stress Prevention through a Time Management Training Intervention: An Experimental Study". *Educational Psychology*, 34(3), P. 403–416.

Розділ 4

ПРАВО LAW

Рибачек В.К.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін

Київського університету інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8319-5135>

БЕЗПЕКА ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

За ініціативи Генеральної Асамблеї ООН щорічно 6 листопада відзначається Міжнародний день запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів. Його мета – привернути увагу до екологічних наслідків війни та необхідності відмови від надмірної заподіяної шкоди екосистемам у прагненні реалізації військових цілей. Незважаючи на значний і тривалий досвід формування міжнародно-правового захисту довкілля у період збройних конфліктів, що є предметом регулювання норм міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права, міжнародного права навколишнього середовища та міжнародного права прав людини (звичаєве МГП, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. (статті 35 і 55), Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 р. (Конвенція ЕНМОД) тощо), можна стверджувати, що їх застосування не є досконалим, а іноді й не можливим. І це відбувається через встановлення високого порогового рівня, невизначеність критеріїв застосування відповідних норм; захист довкілля як цивільного об'єкта також є не ефективним через можливість перетворення його на воєнну ціль, а застосування норм щодо побічної шкоди, завданої довкіллю внаслідок воєнних дій, породжує проблеми із застосуванням принципу пропорційності [1, с. 8–9]. Отже, як стверджують дослідники і свідчить міжнародна практика, питання охорони довкілля під час збройного конфлікту практично не врегульоване у міжнародному праві навколишнього середовища.

Повномасштабна агресія РФ та військові дії на території України сприяли напрацюванню 27 правових принципів захисту навколишнього середовища у зв'язку зі збройними конфліктами (*PERAC – Principles of the environment in relation to armed conflicts*), які були ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 2022 р. Ці нові принципи є більш розширеними та охоплюють такі важливі теми, як права корінних народів, використання природних ресурсів, корпоративна поведінка в зонах конфлікту та наслідки війни в морських районах. Вони базуються на об'єднанні елементів законодавства про навколишнє середовище, прав людини та безпеки, а також існуючої практики держав і міжнародних організацій [2].

Велике значення, на нашу думку, у регулюванні міжнародного права охорони довкілля є міжнародно-правове закріплення екоциду (незаконних чи умисних дій, із усвідомленням значної ймовірності того, що ці дії спричинять серйозну або масштабну чи довгострокову шкоду навколишньому середовищу) як злочину. Так, Міжнародний кримінальний суд (МКС) визнає шкоду довкіллю військовим злочином (Стаття 8 Римського статуту, де йдеться про «незаконні або необдумані дії, вчинені з усвідомленням того, що існує значна ймовірність серйозної та масштабної або довгострокової шкоди навколишньому середовищу, завданої цими діями, яка буде явно надмірною по відношенню до конкретної та прямої загальної очікуваної військової переваги») [3]. Підкреслюємо, що і 9 принцип PERAC вказує на те, що «міжнародно-протиправне діяння держави щодо збройного конфлікту, яке завдає шкоди навколишньому середовищу, тягне за собою міжнародну відповідальність держави, яка зобов'язана повністю відшкодувати таку шкоду, включаючи шкоду навколишньому середовищу [3]. Отже, саме дев'ятий принцип може бути ключовим для України в майбутньому шляху до покарання держави-агресора.

Цікаво, що у європейському праві до 2023 р. не існувало поняття «екоцид». І лише, враховуючи численні випадки надання значної шкоди компонентам довкілля, територіальним екосистемам (Маріуполь, Чорне і Азовське моря, підриг Каховської ГЕС, пожежі та знищення унікальних рослин та тварин одного з найбільших біосферних заповідників «Асканія-Нова» тощо), Європарламент ухвалив директиву про криміналізацію «випадків, подібних до екоциду» – тобто дій, які завдають суттєвої, широкомасштабної та незворотної або тривалої шкоди великим екосистемам, середовищам існування або якості повітря, ґрунту чи води, а у лютому 2024 р. затвердив нову директиву щодо екологічних злочинів «подібних до екоциду» і відповідне покарання за них. Деякі європейські країни почали самостійно вводити поняття «екоцид» до свого законодавства (Бельгія, Шотландія тощо.)

Новою директивою за масштабні злочини проти довкілля передбачено покарання у вигляді восьми років, а за ті, що спричинили смерть людини,

— десять років позбавлення волі, інші злочини — до п'яти років позбавлення волі. Для компаній штрафи становитимуть 3 або 5% від їх річного світового обороту або альтернативно 24 або 40 мільйонів євро залежно від характеру екологічного злочину. Також Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) в жовтні 2023 р. ухвалила резолюцію про вплив збройних конфліктів на екологію. Резолюція закликає визнати екоцид злочином у національних законодавствах і міжнародному праві. А ще резолюція визначає, що *«серйозне руйнування або погіршення стану природи, яке може бути кваліфіковане як екоцид, може відбуватися в мирний або військовий час»* [4]. Згідно зі ст. 441 ККУ, екоцид – масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [5]. Аналогічне визначення злочину «екоцид» знаходимо і в КК РФ та в законодавстві більшості країн СНД. Враховуючи важливість забезпечення безпеки довкілля та проживання населення в умовах російської агресії, ще у 2021 р. була створена Спеціалізована екологічна прокуратура [6]. І вже цього року до суду направлено понад 700 кримінальних проваджень, розмір збитків у яких перевищує 8 млрд грн. Як наголошує заступниця генпрокурора В. Літвінова, новим напрямком роботи є розслідування кримінальних правопорушень, які були скоєні на шкоду довкіллю унаслідок збройної агресії РФ. При цьому, жодна країна в світі ще не розслідувала воєнні злочини проти довкілля у таких масштабах, і завдання України, щоб російські воєнні злочинці понесли відповідальність за кожен вчинений воєнний злочин, яким було спричинено шкоду навколишньому природному середовищу [7].

З метою попередження та подолання негативних екологічних наслідків в нашій державі під час воєнного стану ВР України було ухвалено низку нормативно-правових актів, провідними серед яких є: Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів». Основною метою цих нормативно-правових актів є спрощення процедур проведення відновлювальних робіт з ліквідації наслідків війни протягом дії воєнного стану та у подальший час – період відбудови після завершення воєнних дій. Також підготовлений Кабінетом Міністрів України та внесений на розгляд ВР України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції господарської діяльності у сфері розвитку водного господарства» № 7346 (2022 р.) та деякі інші.

Як наголошують фахівці, норми чинного українського законодавства мають враховувати серед іншого і фактори наслідків ведення воєнних дій, у тому числі щодо їх впливу на навколишнє природне середовище. Так, у нещодавно прийнятому Законі України «Про управління відходами» (2022 р.) сформульоване поняття «відходів від руйнувань» та/або «відходів від воєнних дій» та визначено особливості управління відповідними «речовинами, матеріалами і предметами, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися». При цьому, «адаптуючи механізм правового регулювання ... до умов війни, законодавець має керуватись міркуваннями справедливості, розумності й добросовісності в усіх аспектах законодавчих змін» [8, с. 22].

Отже, в сучасних умовах норми українського законодавства, які встановлюють відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини та за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля, мають бути доповнені кваліфікуючими ознаками «під час ведення воєнних дій» та/або «в умовах воєнного стану». Ці ознаки, за відповідних обставин, мають виступати факторами, що обтяжують відповідальність осіб, які скоїли такі правопорушення.

Список використаних джерел

1. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході країни/ За заг. ред. А.П. Буценка. – К.: КИТ, 2017. – 88 с.
2. Турик М. Екологічна шкода як військовий злочин – чи можна покарати росію за екоцид? URL: https://lb.ua/blog/mykola_turyk/558050_ekologichna_shkoda_yak_viyskoviy.html/
3. Римський статут Міжнародного уголовного суду. URL: [https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf).
4. Патока М. Як притягнути Росію до відповідальності за екоцид? URL: <https://uanimals.org/media/statti/yak-prytiahnuty-rosiu-do-vidpovidalnosti-za-ekotsyd/>.
5. Кримінальний кодекс України/ *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: Наказ. Офіс Генерального прокурора. Положення від 02.08.2021 № 247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0247905-21#n27>.
7. Цьогоріч спеціалізована екологічна прокуратура направила до суду 700 справ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3855824-cogoric-specializovana-ekologichna-prokuratura-napravila-do-sudu-700-sprav.html>.
8. Альонкін О. Забезпечення права на безпечне довкілля в умовах воєнного стану/ *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 3. – С. 15–25.

Рибачек В.К.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8319-5135>

Гурич С.,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У ФРАНЦІЇ

25 червня 2024 р. на міжурядовій конференції України та ЄС було офіційно оголошено про початок переговорів щодо вступу нашої країни до ЄС. Звичайно, цей процес буде достатньо складним, особливо враховуючи негативні економічні, соціальні та екологічні виклики військового стану. Як наголошують спеціалісти, основною спірною сферою як в Україні, так і в ЄС називають аграрний сектор. А тому досвід регулювання земельних відносин Францією, яка є найбільшим в ЄС виробником аграрної продукції (18% загального обсягу Союзу), зосереджуючи 29 млн га сільськогосподарських угідь (понад 50% території країни), є надзвичайно цікавим для України, бо частки агросекторів у ВВП країн майже збігаються (відповідно, 15 і 14%) [1].

Основними законодавчими документами, що регулюють земельні відносини в цій країні є: Цивільний кодекс Франції, Податковий кодекс, Кодекс навколишнього середовища, Аграрний кодекс, Закон «Про орієнтацію сільського господарства» (1960 р.), та додатковий Закон, що отримав назву «Хартія французького сільського господарства» (1962 р.), Закон «Про аграрну політику» № 60–808 від 05.08.1960, Кодекс Сільського господарства та морського рибальства Франції, інші спеціальні джерела аграрного законодавства, згідно з якими власність на земельні ресурси може бути приватною, державною і муніципальною, і які спрямовані на вдосконалення аграрної структури, підтримку та зміцнення господарств сімейного типу, посилення державного контролю за злиттям та об'єднанням сільськогосподарських підприємств [2, с. 176]. Аграрна політика країни включала: підвищення продуктивності сільського господарства разом із впровадженням технічного прогресу та забезпеченням раціонального розвитку виробництва; завоювання внутрішнього і зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції та сировини, шляхом прямого впливу на умови збуту: надання пріоритету особам зайнятим у сільському господарстві; збереження неосвоєних земель; забезпечення для фермерів і осіб зайнятих у сільському господарстві

одержання прибутку від землі - капіталу еквівалентному тому, який би вони отримували в інших секторах економіки; забезпечення ефективного соціального захисту фермерам і особам зайнятим у сільському господарстві; розвиток сільського господарства для кожного, окремо взятого регіону з урахуванням його особливостей; підтримання і заохочення розвитку сімейних ферм [3].

У законодавстві Франції земля як об'єкт права власності відноситься до нерухомого майна. Право власності на землю поширюється на те, що знаходиться над землею та під нею. Нині існує два права власності: повне володіння і власність шляхом розчленування. Нове право власності, що відокремлює будинок від землі, було реалізовано шляхом прийняття у 2019 р. відповідного закону. Таким чином, людина може володіти стінами свого будинку, але не землею, на якій він побудований. Щодо обмеження майнових прав на землі у Франції, то їхні основні види такі: земельний сервітут; узуфрукт; право користування (узус) [4, с. 88]. Традиційною формою землеволодіння у Франції є сімейні фермерські господарства, в яких працює близько 450 тис. осіб.

Земельна політика країни спрямована на перерозподіл землі та регулювання ринку сільськогосподарських земель. У процесі перерозподілу земель формується не вільний, а контрольований і досить обмежений ринок. Всі операції з купівлі-продажу землі у Франції проходять під контролем Товариства земельного упорядкування та сільського господарства (Агентства з управління земельними ресурсами та розвитку сільських територій – SAFER), що підпорядковується Міністерству сільського господарства й Міністерству фінансів Франції. Основною функцією SAFER є стимулювання розвитку фермерського господарства за умови встановлення обмежень площ земельних ділянок у володінні одного користувача. Регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення Державним агентством SAFER відбувається шляхом: а) використання переважного права на придбання земель у випадках: надання допомоги фермеру при його переміщенні до інших регіонів; необхідності досягнення фермерським господарством відповідних економічних показників розвитку згідно статті L. 331–2 Кодексу Сільського господарства та морського рибальства; загрози збалансованому землеволодінню фермерського господарства зі сторони громадських робіт; необхідності збереження сімейного типу господарювання; підозри у спекулятивних діях при купівлі/продажі земельної ділянки; загрози існуванню ферми у випадку продажу земельної ділянки; необхідності розвитку і захисту лісів, поліпшення структури лісового господарства; необхідності здійснення захисту навколишнього середовища відповідно із затвердженими вимогами; необхідності виконання III Розділу IV Книги Містобудівного кодексу Франції; б) використання права на зниження ціни

продажу земельної ділянки при її завищенні, до рівня ринкових цін, шляхом звернення до суду з відповідним позовом; в) надання пільг продавцям та покупцям земельних ділянок, шляхом звільнення від оподаткування трансакцій з купівлі/продажу земель за умови, що дані трансакції здійснюються через SAFER . Слід відмітити, що переважне право на придбання земель сільськогосподарського призначення означає, що SAFER, за певних умов, може стати покупцем земельної ділянки, що запропонована до продажу. SAFER відстежує ціни на земельні ділянки, і якщо ціна перевищує ринкову, може призупинити виконання угоди. Також існують випадки, коли SAFER не може скористатись своїм переважним правом на купівлю земельної ділянки сільськогосподарського призначення за умов: якщо протягом трьох останніх років покупець був орендарем земельної ділянки, яка запропонована до продажу; якщо покупцем є близький родич продавця; якщо покупець є працівником ферми, помічником або партнером фермера (продавця). Передача права власності на земельну ділянку оформляється офіційним документом – купчою, яку готує нотаріус з обов'язковим дотриманням вимог, де фіксуються імена сторін, правова характеристика нерухомого майна, яке відчужується, а також усі зміни правового титулу, місце та дата укладення купчої та факт ознайомлення із змістом сторін угоди. Усі угоди підлягають реєстрації місцевими конторами земельного кадастру [5, с. 107].

Іноземцям землю купувати дозволено (крім виноградників), але є ліміт у грошовому вираженні – €38 млн. Якщо ціна земельної ділянки збільшиться до 38 млн євро або предмет договору купівлі – виноградники, треба отримати дозвіл від SAFER. У разі купівлі земельної ділянки через громаду SAFER покупець звільняється від сплати податку. Інакше трансакції у разі придбання земельних ділянок обкладаються податками на інших підставах [3].

У французькому земельному праві набули найбільшого поширення два основні способи використання земель: прямий, коли земля сільськогосподарського призначення обробляється її власником, і непрямий, коли обробка землі здійснюється особою, яка орендує господарство в одного або кількох власників. Саме у Франції існує надзвичайний захист прав орендаря згідно з законом про оренду (*Statut du fermage*), що діє з 1946 р. Договір оренди укладається щонайменше на 9 років, навіть якщо сторони хочуть укласти його на менший строк, вони не мають на це права. Суборенда є забороненою, навіть якщо на неї погодився землевласник. У випадку смерті орендаря, орендний договір не припиняється, оренда передається його нащадкам. У випадку смерті землевласника, його наступник має виконувати чинні договори оренди, дія яких не припиняється. При ухваленні рішення про продаж землі, чинний

орендатор має пріоритет на її купівлю. Орендна плата не визначається на розсуд землевласника, а має бути в рамках діапазону, встановленого на рівні префектури на час укладання угоди [3].

Тож, у системі контролю ринку землі Франції є свої переваги та недоліки. До переваг слід віднести: значну кількість фермерських господарств-товаровиробників; провідну роль SAFER у здійсненні політики управління земельними ресурсами та розпорядження землями сільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, а також маючи переважне права їх купівлі; можливість не громадян країни набувати у власність земельні ділянки сільськогосподарських земель; значний захист прав орендарів тощо. Із недоліків можна виділити суворий контроль ринку землі; невеликі площі фермерів, що створює труднощі для їх конкурентоздатності; своєрідність податкової та інвестиційної політики, враховуючи вимоги ЄС, щодо фермерів, яка сприяє заборгованості.

Список використаних джерел

1. Закон про землю: як працює ринок у Франції і чи варто Україні переймати її досвід / *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51157111>.
2. Гоштинар С.Л. Зарубіжний досвід регулювання ринку землі та можливості його адаптації в Україні при розгляді питання про скасування мораторію на продаж землі / *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. – С. 174–178.
3. Земельні перетворення Франції / *Агроперспектива*. URL: https://www.agroperspectiva.com/ru/free_article/368.
4. Кузьменко Л. Г. Міжнародний досвід регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення / *Наукові записки НаУКМА*. 2021. Т. 6. – Вип. 1. – С. 84–89.
5. Литвинова Л.О., Чуєнко В.І. Порівняльна характеристика «ринку землі» в країнах Європи і України: практичні аспекти укладення договорів купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення / *Правова держава*. 2021. – №44. – С. 101–109.

Рибачек В.К.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8319-5135>

Яремчук Д.,

студентка 2 курсу юридичного факультету

Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПОЛЬЩІ

Республіка Польща має тривалий за часом і значний за обсягами досвід реформування земельних відносин, адже історично земельне питання в країні завжди було одним із найгостріших через значну економічну прірву між великими землевласниками та сільським населенням, яке становило значну частку суспільства. Впродовж різних періодів, починаючи із земельної реформи Другої Речі Посполитої (1918–1939 р.р.), в країні здійснювалось реформування земельних відносин, спрямованих на перерозподіл земельних ресурсів, розвиток агровиробництва, підвищення ефективності землекористування, а також соціальну стабільність.

До джерел права, які регулюють земельні відносини в Польщі, зокрема ринок і охорону земель належать: Цивільний кодекс Республіки Польща (далі – РП) від 23 квітня 1964 р.; Закон від 19 жовтня 1991 р. «Про управління державними сільськогосподарськими землями»; Закон від 11 квітня 2003 р. «Про удосконалення сільськогосподарського устрою»; Закон «Про продаж сільськогосподарських угідь державного земельного фонду й упорядкування деяких питань щодо проведення сільськогосподарської реформи і сільського поселення» 1998 р.; Закон від 28 березня 1982 р. «Про консолідацію та обмін земель»; Закон від 25 червня 2015 р. Сейм Польщі прийняв нову редакцію Закону «Про вдосконалення сільськогосподарського устрою», спрямовану на запобігання викупу сільськогосподарських земель іноземцями [1] тощо.

Згідно зі статтею 21 Конституції РП, сільське господарство цієї країни базується на сімейній формі господарювання — сімейній фермі. Отже, сімейна форма господарювання у Польщі має конституційний статус, який реалізований і в законодавстві про ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення, а саме: домінуючим суб'єктом господарювання у сільському господарстві країни є саме сімейне фермерське господарство. Сімейними вважаються фермерські господарства, господарська діяльність на яких ведеться окремим фермером

та членами його сім'ї, а загальна площа сільськогосподарських угідь не перевищує 300 га. Згідно із Цивільним кодексом РП, фермерським господарством (фермою) вважаються сільськогосподарські угіддя та розташовані на них ліси, будівлі або їх частини, обладнання та інвентар, якщо вони являють чи можуть являти собою організовану господарську одиницю, а також права, пов'язані з використанням ферми. Польща є гарним прикладом вдало сформованої приватної власності на земельні ресурси та їх ринкового обігу. Більшість земель у цій країні не була націоналізована після Другої світової війни, тож у 1990 р., коли започатковувалася аграрна реформа, приватним фермерам та індивідуальним господарствам належало близько 78% орних земель Польщі. Майже 60% фермерських господарств мають площу до 5 га та сукупно виробляють близько 20% від усього обсягу виробництва сільськогосподарської продукції країни [2].

Обіг речових прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення здійснюється, як і в більшості країн ЄС, шляхом продажу, спадкування, дарування, оренди, міни. Тому законодавчою основою для забезпечення їх обігу служить Цивільний кодекс Польщі від 23 квітня 1964 р. Адміністративно-правові методи регулювання земельних відносин застосовуються при об'єднанні (консолідації) та обміні земельними ділянками. Основними правовими положеннями, які регулюють ринок сільськогосподарських земель у Польщі, є:

- встановлення максимального розміру сільськогосподарських земель, які можуть перебувати у власності сімейного фермерського господарства, у 300 гектарів, та у власності юридичних осіб — у 500 гектарів;

- надання сімейним фермерським господарствам переважного права на придбання у власність виставлених на продаж сільськогосподарських земель;

- розпорядження землями державної власності з 1992 по 2017 рік здійснювало Агентство сільськогосподарської нерухомості (Agencja Nieruchomosci Rolnych), яке відповідно до Закону Польщі «Про Національний центр сільськогосподарської підтримки» від 10 лютого 2017 року, було реструктуризовано, і створено Національний центр сільськогосподарської підтримки (Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa – KOWR) із збереженням функцій Агентства [3].

- Національний центр сільськогосподарської підтримки – це державна установа, основними завданнями якої є запровадження заходів підтримки сільського господарства, розвиток сільських територій, упорядкування умов ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення;

- надання державній юридичній особі – Агентству сільськогосподарської нерухомості, а з 2017 р. Національному центру сільськогосподарської підтримки переважного права на придбання у

власність виставлених на продаж сільськогосподарських земель, якщо жодне фермерське господарство не реалізує своє переважне право на їх придбання;

- продаж Національним центром сільськогосподарської підтримки (Агентством сільськогосподарської нерухомості) сільськогосподарських земель виключно через земельні аукціони;

- надання сімейним фермерським господарствам, які купують сільськогосподарські землі у Національного центра сільськогосподарської підтримки права на оплату вартості земельної ділянки з розстрочкою її виплати на 30 років при створенні нового фермерського господарства та на 20 років при розширенні існуючого фермерського господарства;

- надання фермерам права на достроковий вихід на пенсію у випадку продажу належної йому сільськогосподарської земельної ділянки іншому фермеру для консолідації, в тому числі й укрупнення, його землеволодіння;

- обмеження набуття сільськогосподарських земель іноземцями шляхом необхідності отримання ними дозволу на їх набуття від міністра внутрішніх справ та міністра сільського господарства та встановлення у законодавстві підстав для відмови у наданні такого дозволу (до 2004 р.) і запровадження мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення іноземцям строком на 12 років (до травня 2016 р.) [4, с. 86];

- відкритий доступ до купівлі земель сільськогосподарського призначення іноземцями, що проживають в країнах ЄС, а для громадян третіх країн необхідність отримання дозволу все ще залишилася [5].

Хоча законодавство Польщі не містить прямої заборони на придбання земель сільськогосподарського призначення іноземцями, але наявні в законодавстві вимоги до покупців-іноземців роблять такі угоди занадто обтяжливими і складними, і на практиці перевага завжди надається власним громадянам.

Особливе місце у регулюванні земельних відносин займає Закон Польщі «Про продаж сільськогосподарських угідь державного земельного фонду й упорядкування деяких питань щодо проведення сільськогосподарської реформи і сільського поселення» 1998 р. Він істотно обмежив адміністративно-правові інструменти регулювання земельного ринку в приватному і державному секторах сільського господарства, розширив сферу дії цивільного права через різні форми економічної і законодавчої підтримки громадян, які виявили бажання купувати й орендувати землю, стимулювання та інтенсифікацію земельного обігу. Згаданий Закон також надає органам місцевого самоврядування сільських територій право ініціювати проведення земельних торгів з метою конкурентного розподілу земельних ресурсів, що сприяє максимальній приватизації земельної власності і створенню ринку землі.

Зі вступом Польщі до ЄС почався новий етап розвитку земельної сфери, адже інтеграція до європейської спільноти мала значний вплив на сільське господарство країни, оскільки вимоги та стандарти ЄС потребували адаптації польської аграрної політики та правової бази. Польські фермери зіткнулися з новими умовами конкуренції, необхідністю підвищення ефективності виробництва та запровадженням екологічно стійких практик. А з іншого боку країна отримала доступ до європейських програм фінансової допомоги, зокрема Спільної аграрної політики ЄС. Щоб захистити інтереси польських фермерів був прийнятий у 2016 р. закон, який ускладнив процес купівлі землі для іноземних осіб та підприємств (не членів ЄС).

У сучасних умовах регулювання земельного ринку спрямоване на забезпечення екологічної стійкості польського сільського господарства. Країна активно впроваджує ініціативи щодо захисту біорізноманіття, покращення стану ґрунтів, розширення виробництва органічної продукції, що є частиною Європейського зеленого курсу. Отже, з огляду на сучасні виклики, Польща продовжує вдосконалювати свою земельну політику, спираючись на європейські та національні стандарти.

Список використаних джерел

1. Юрченко І.В. Регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: досвід Польщі / *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 88–94.
2. Кулинич П.Ф. Правове регулювання ринку сільськогосподарських земель: який досвід корисний для України? / *Пропозиція – Головний журнал з питань агробізнесу*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/pravove-regulyuvannya-rynku-silskogospodarskyh-zemel-yakyy-dosvid-korysnyy-dlya-ukrayiny-0>
3. Кузьменко Л.Г. Міжнародний досвід регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення / *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2021. Том 6. Випуск 1. С. 84–89.
4. Офіційний сайт Національного центру сільськогосподарської підтримки (Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa – KOWR). URL: <http://www.kowr.gov.pl>
5. Відкритий ринок землі. Страхи українців vs досвід Польщі. URL: [https:// biz.nv.ua/ukr/experts/vidkrittya-rinku-zemli-v-polshchi-visnovki-dlya-ukrajinciv-ostanni-novini-50115118.html](https://biz.nv.ua/ukr/experts/vidkrittya-rinku-zemli-v-polshchi-visnovki-dlya-ukrajinciv-ostanni-novini-50115118.html).
6. Пугач А.М., Польська Л.О. Земельна реформа: Європейський досвід і можливості застосування в Україні / *Публічне управління та митне адміністрування*, 2020. № 2 (25).

МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА MATHEMATICS

Дембрівська А.Ю.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

РОЗПОДІЛ ЦІНИ НА ПИСЬМОВЕ ПРИЛАДДЯ

Анотація. З каталогу продукції інтернет-магазину «Епіцентр» отримані вибірки цін на письмове приладдя. За вибірками визначено розподіли цін на ручки та олівці, при цьому невідомі параметри розподілів оцінено за методом максимальної правдоподібності. Перевірено статистичні гіпотези відносно розподілів цін, використано критерій згоди χ^2 .

Ключові слова: вибірка, оцінка максимальної правдоподібності, розподіл, статистична гіпотеза, критерій, рівень значущості.

Постановка проблеми. При дослідженні статистичних розподілів цін на письмове приладдя актуально вивчати як розподілені ціни на різні типи ручок та олівців та якими є основні фактори, що впливають на цей розподіл; як пов'язані якість письмового приладдя з їхніми цінами; як різні бренди позиціонуються на ринку та як ціни співвідносяться з їхньою ринковою часткою; як ціни відображають споживчі уподобання та чи існують певні тенденції у виборі письмового приладдя споживачами. Ці дослідження допоможуть глибше зрозуміти ринок письмового приладдя і сприятимуть прийняттю обґрунтованих рішень щодо цінової політики.

Мета статті. Більшість споживачів здійснюють велику кількість невеликих покупок і невелику кількість великих, тому експоненційний розподіл із параметром θ природно описує суму покупки. Зауважимо, що математичне сподівання (середнє значення) експоненційно розподіленої суми покупки визначається як $1/\theta$ і називається середнім доходом від продажу (average revenue per sale). Відомо, що якщо параметр θ має гамма-розподіл, то $1/\theta$ має обернений гамма-розподіл. Метою роботи є перевірка статистичної гіпотези щодо оберненого гамма-розподілу середньої суми покупки в припущенні, що кожен споживач здійснює точно одну покупку на сайті.

Виклад основного матеріалу. Дані про письмове приладдя взяті з одного з найбільших інтернет-магазинів України <https://epicentrk.ua/>, який належить групі компаній «Епіцентр» [1]. Цей сайт містить повний каталог товарів для дому, меблів, сантехніки, освітлення, побутової техніки, електроніки, інструментів, будівельних матеріалів та автотоварів. Дані були зібрані 9 вересня 2024 року, і склали 18 вибірок цін на товари канцелярії, а саме цін на кульові ручки, ручки «пиши-стирай», ручки із чорним чорнилом, гелеві ручки, перові ручки, масляні ручки, ручки із синім чорнилом, набори ручок, дитячі ручки, подарункові ручки, олівці чорнографітні, олівці механічні, олівці кольорові, набори олівців, воскові олівці, акварельні олівці, олівці з гумкою, олівці для креслення.

Відносно розподілу F ціни ручки (олівця) висувається гіпотеза H_0 : F має обернений гамма-розподіл, тобто щільність розподілу F має вигляд

$$f(x, \alpha, \beta) = \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} x^{-\alpha-1} e^{-\frac{\beta}{x}}, x > 0.$$

Здобудемо оцінки невідомих параметрів α, β за методом максимальної правдоподібності.

Нехай $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_n$ — вибірка з розподілу зі щільністю

$$f(x, \alpha, \beta) = \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} x^{-\alpha-1} e^{-\frac{\beta}{x}}, x > 0$$

($f(x, \alpha, \beta)$ — щільність оберненого гамма-розподілу).

Спільна щільність незалежних випадкових величин $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_n$ дорівнює

$$f(x_1, \dots, x_n; \alpha, \beta) = \left(\frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} \right)^n (x_1 x_2 \dots x_n)^{-\alpha-1} e^{-\beta \left(\frac{1}{x_1} + \frac{1}{x_2} + \dots + \frac{1}{x_n} \right)},$$

якщо всі $x_i > 0, i = 1, \dots, n$.

Функція максимальної правдоподібності вибірки $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_n$ дорівнює

$$L(\alpha, \beta) = \left(\frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} \right)^n (\xi_1 \xi_2 \dots \xi_n)^{-\alpha-1} e^{-\beta \left(\frac{1}{\xi_1} + \frac{1}{\xi_2} + \dots + \frac{1}{\xi_n} \right)},$$

якщо всі $\xi_i > 0, i = 1, \dots, n$.

Логарифм функції максимальної правдоподібності запишеться

$$\ln L(\alpha, \beta) = \ln \left(\frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} \right)^n + \ln (\xi_1 \xi_2 \dots \xi_n)^{-\alpha-1} + \ln e^{-\beta \left(\frac{1}{\xi_1} + \frac{1}{\xi_2} + \dots + \frac{1}{\xi_n} \right)} =$$

$$n\alpha \ln(\beta) - n \ln(\Gamma(\alpha)) - (\alpha + 1) \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) - \beta \sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}.$$

Функція $\ln L(\alpha, \beta)$ диференційовна по α та по β . Продиференціюємо спочатку $\ln L(\alpha, \beta)$ по змінній β та прирівняємо до нуля, отримавши рівняння:

$$\frac{\partial}{\partial \beta} \ln L(\alpha, \beta) = \frac{n\alpha}{\beta} - \sum_{i=1}^n \xi_i^{-1} = 0.$$

Звідси оцінка параметра β дорівнює

$$\hat{\beta} = \frac{n\alpha}{\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}}.$$

Підставляємо знайдену оцінку в $\ln L(\alpha, \beta)$:

$$\begin{aligned} \ln L(\alpha, \hat{\beta}) &= n\alpha \ln\left(\frac{n\alpha}{\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}}\right) - n \ln(\Gamma(\alpha)) - (\alpha + 1) \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) - n\alpha = \\ &= n\alpha \ln(n\alpha) - n\alpha \ln\left(\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}\right) - n \ln(\Gamma(\alpha)) - (\alpha + 1) \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) - n\alpha. \end{aligned}$$

Скористаємось нижньою оцінкою добутку $\alpha \ln(\alpha)$:

$$\alpha \ln(\alpha) \geq (1 + \ln(\alpha_0))(\alpha - \alpha_0) + \alpha_0 \ln \alpha_0.$$

Підставимо оцінку в $\ln L(\alpha, \hat{\beta})$:

$$\begin{aligned} \ln L(\alpha, \hat{\beta}) &= n\alpha \ln(n\alpha) + n((1 + \ln(\alpha_0))(\alpha - \alpha_0) + \alpha_0 \ln \alpha_0) - \\ &- n\alpha \ln\left(\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}\right) - n \ln(\Gamma(\alpha)) - (\alpha + 1) \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) - n\alpha. \end{aligned}$$

Продиференціюємо $\ln L(\alpha, \hat{\beta})$ по змінній α і прирівняємо до нуля:

$$n(\ln(n\alpha_0) - \ln\left(\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}\right)) - \frac{\Gamma'(\alpha)}{\Gamma(\alpha)} - \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) = 0.$$

Звідси

$$\frac{\Gamma'(\alpha)}{\Gamma(\alpha)} - \ln(n\alpha_0) + \ln\left(\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}\right) + \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) = 0.$$

Перший доданок називають дігамма функцією і позначають $\psi(\alpha)$.

Отже,

$$\psi(\alpha) - \ln(n\alpha_0) + \ln\left(\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}\right) + \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \ln(\xi_i) = 0.$$

Розв'язуємо здобуте рівняння. Нехай спочатку $\alpha = \alpha_0$, далі ітеративно змінюємо α , а саме: як тільки права частина рівняння стане менше заздалегідь заданого малого значення, наприклад, $\varepsilon = 0,001$, розв'язок рівняння знайдено.

Оцінки максимальної правдоподібності параметрів α та β дорівнюють

$$\begin{aligned} \hat{\alpha} &= \alpha, \\ \hat{\beta} &= \frac{n\hat{\alpha}}{\sum_{i=1}^n \xi_i^{-1}}. \end{aligned}$$

Для перевірки гіпотези H_0 скористаємось критерієм χ^2 . Невідомі параметри α, β оцінюються за вибіркою згідно з методом максимальної правдоподібності. Статистикою критерію є величина

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \frac{(v_i - np_i(\hat{\alpha}, \hat{\beta}))^2}{np_i(\hat{\alpha}, \hat{\beta})}$$

де $p_i(\hat{\alpha}, \hat{\beta}) = G(X_i)$ – імовірність того, що вибіркоче значення потрапить до множини $X_i, i = 1, \dots, r$, обчислена за гіпотетичним розподілом G , v_i – кількість вибіркових значень, що потрапили до множини $X_i, i = 1, \dots, r$ [2]. Гіпотезу H_0 будемо відхиляти, якщо $\chi^2 > \chi_{\alpha; r-1-k}^2$, і не будемо відхиляти в супротивному разі; при цьому з імовірністю α гіпотеза H_0 буде відхилятися, коли вона справджується, $\chi_{\alpha; r-1-k}^2$ – верхня α -межа χ^2 -розподілу з $r - 1 - k$ ступенями вільності (рівень значущості критерію дорівнює α).

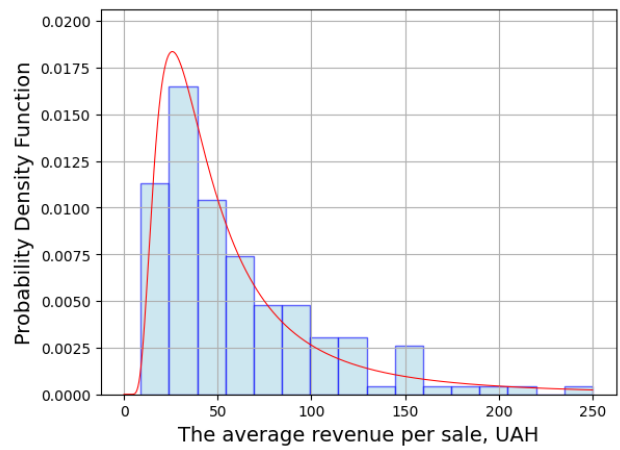
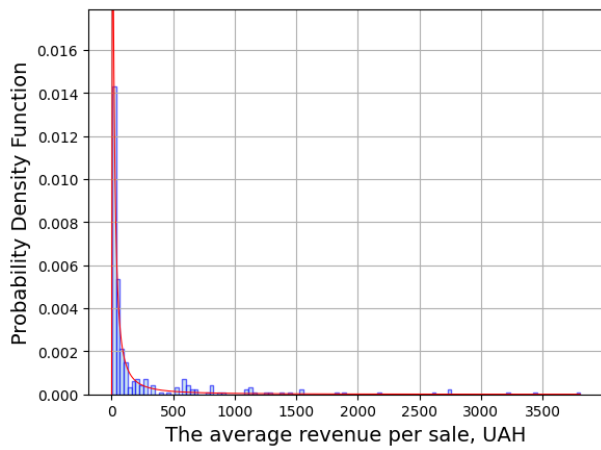
Результати перевірки гіпотези про обернений гамма-розподіл ціни ручки подано в таблиці 1 (див. також рис. 1-5).

Таблиця 1

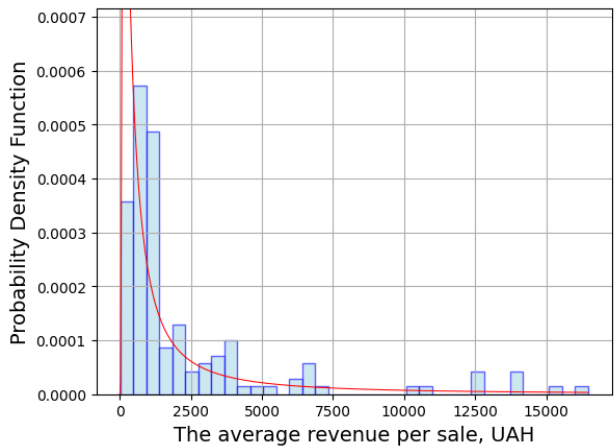
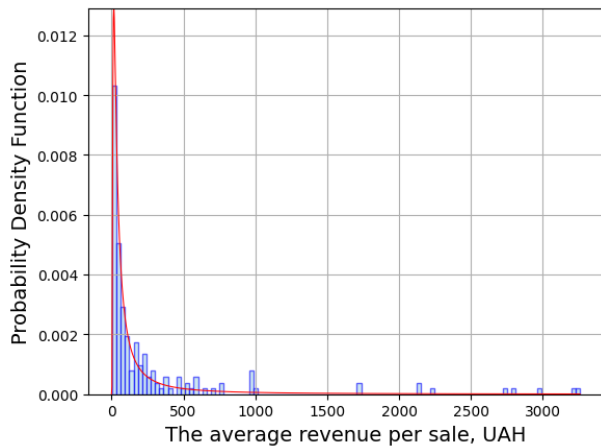
Результати перевірки гіпотези H_0 про обернений гамма розподіл ціни ручки

Вид ручки	Обсяг вибірки n	Оцінки параметрів $\hat{\alpha}, \hat{\beta}$	Значення χ^2	Число ступенів вільності	$\chi_{\alpha; r-1-k}^2$	Гіпотеза H_0
Кульова	1252	(0,58; 12,45)	0,9963	1	3,84	Не відхиляється
Пиши-стирай	153	(2,17; 81,87)	1,0895	2	5,99	Не відхиляється
Набір	172	(0,71; 27,26)	2,9600	1	3,84	Не відхиляється
Перова	153	(0,6; 254,36)	41,8900	1	3,84	Відхиляється
З чорним чорнилом	607	(0,37; 16,42)	250,1599	1	3,84	Відхиляється
Гелева	726	(0,74; 28,46)	8,6325	4	11,07	Не відхиляється
Дитяча	525	(1,44; 53,11)	2,6587	2	5,99	Не відхиляється
З синім чорнилом	1590	(0,6; 13,64)	3,4962	1	3,84	Не відхиляється
Масляна	440	(0,55; 8,61)	83,3994	1	3,84	Відхиляється
Подарункова	1068	(1,12; 949,71)	4,5009	1	3,84	Відхиляється

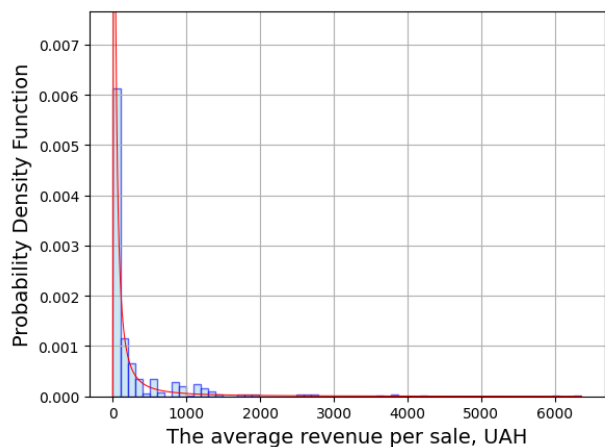
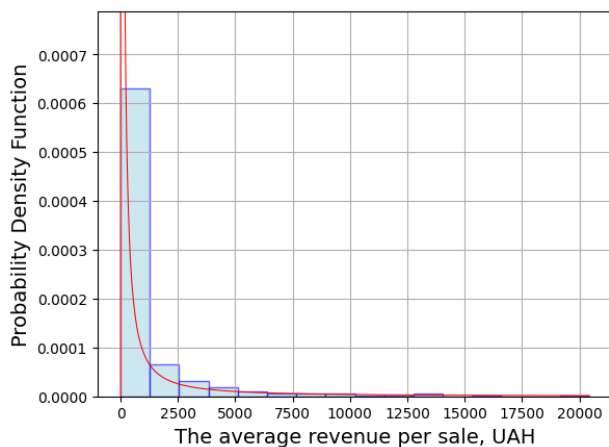
Невідхилення гіпотези H_0 означає, що далі за розподіл ціни ручки ми можемо розглядати обернений гамма розподіл.

**Рис. 1. Гістограма розподілу ціни кулькової ручки (ліворуч)
та ціни ручки «Пиши-стирай» (праворуч)**

**Рис. 2. Гістограма розподілу ціни набору ручок (ліворуч)
та ціни перової ручки (праворуч)**

**Рис. 3. Гістограма розподілу ціни ручки з чорним чорнилом (ліворуч)
та ціни гелевої ручки (праворуч)**

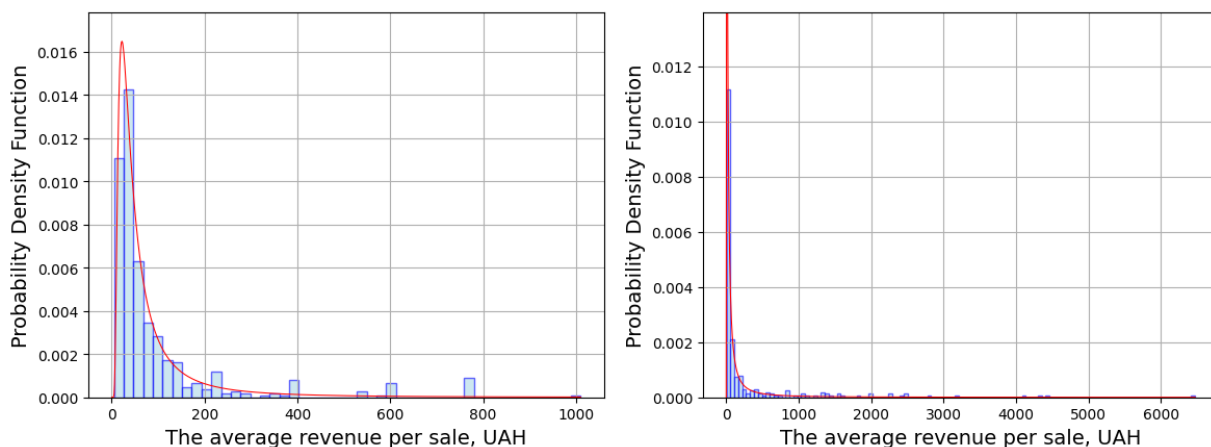

Рис. 4. Гістограма розподілу ціни дитячої ручки (ліворуч) та ціни ручки з синім чорнилом (праворуч)

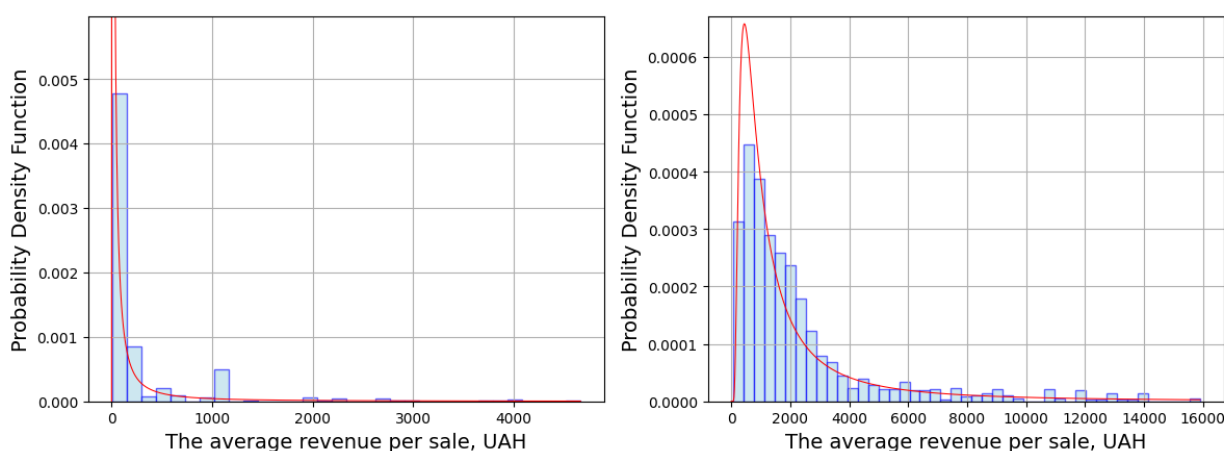

Рис. 5. Гістограма розподілу ціни масляної ручки (ліворуч) та ціни подарункової ручки (праворуч)

Результати перевірки гіпотези H_0 про обернений гамма розподіл ціни олівця подано в таблиці 2. Невідхилення гіпотези H_0 означає, що далі за розподіл ціни олівця ми можемо розглядати обернений гамма розподіл.

Таблиця 2

Результати перевірки гіпотези H_0 про обернений гамма розподіл ціни олівця

Вид олівця	Обсяг вибірки n	Оцінки параметрів $\hat{\alpha}, \hat{\beta}$	Значення χ^2	Число ступенів вільності	$\chi^2_{\alpha; r-1-k}$	Гіпотеза H_0
Кольоровий	652	(1,11; 89,46)	4,7842	3	9,84	Не відхиляється
Чорно графітний	349	(0,97; 9,82)	3,2052	1	3,84	Не відхиляється
З гумкою	226	(0,8; 7,82)	9,2011	1	3,84	Відхиляється

Для креслення	121	(0,89; 20,42)	3,2170	1	3,84	Не відхиляється
Акварельний	134	(1,13; 65,45)	66,7832	1	3,84	Відхиляється
Набір	491	(0,76; 35,90)	10,7021	1	3,84	Відхиляється

Висновки. За каталогом продукції для офісу, навчання та творчості інтернет-магазину «Епіцентр» одержані вибірки цін на письмове приладдя, за якими визначено розподіли цін на ручки та олівці. Сформульовані твердження відносно розподілів цін на письмове приладдя (див. в таблицях 1,2 останній стовпець) узгоджуються з цінами на письмові ручки та олівці (перевірено гіпотези відносно розподілів цін; використано критерій згоди χ^2).

Список використаних джерел

1. Епіцентр. Письмове приладдя [Електронний ресурс]. Режим доступу: [<https://epicentrk.ua/ua/shop/kantselyarskie-melochi/>]. Дата звернення: 09.09.2024.
2. Турчин В.М. Теорія ймовірностей і математична статистика. Основні поняття, приклади, задачі: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2014. – 556 с.

Розділ 6

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ INFORMATION TECHNOLOGIES

Русаков М.В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

науковий керівник: **Радченко К.О.,**

старший викладач Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕПЛІКАЦІЯ ДАНИХ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВЕЛИКИХ РОЗПОДІЛЕНИХ СИСТЕМ

Актуальність теми реплікації даних зумовлена зростанням складності і масштабів сучасних розподілених систем. Сьогодні ці системи використовуються в багатьох сферах, включаючи фінанси, охорону здоров'я, транспорт і зв'язок. Для більшості організацій та інфраструктур висока доступність і безперервність бізнес-інформаційних ресурсів є критично важливою, оскільки навіть короткочасна недоступність даних призводить до значних фінансових втрат і зупинок робочих процесів. Цілі, яких досягає реплікація даних, – це стійкість до відмов, висока продуктивність системи, надійність і цілісність у разі збою даних через катастрофи або неочікуваний збій окремих серверів [1].

У сучасній розподіленій системі однією з головних проблем є те, як гарантувати величезну масштабованість і відмовостійкість у міру зростання кількості користувачів і обсягів даних. Реплікація лежить в основі вирішення цієї проблеми, оскільки вона дозволяє створювати кілька копій даних на різних вузлах системи, тим самим підвищуючи їх доступність.

Реплікація зменшує навантаження на окремі сервери, розподіляючи запити між кількома вузлами, це можуть бути копії даних [2]. Особливо у великих телекомунікаційних компаніях та гравцях електронної комерції де навіть секундна затримка може негативно вплинути на ефективність бізнесу.

Важливим аспектом є вибір стратегії реплікації. Повна реплікація зберігає всі дані на кожному вузлі системи, що дозволяє максимізувати доступність без втрати окремих даних, але висуває високі вимоги до ресурсів зберігання та обробки даних. Часткова реплікація означає, що частина даних зберігається в кожному вузлі. Це реалізує оптимальне використання ресурсів за рахунок додаткової складності управління системою та певних вимог до складних механізмів пошуку та синхронізації, оскільки кожен вузол може бачити лише невелику частину даних.

Слід зазначити, що реплікація даних також відіграє життєво важливу роль у сфері безпеки даних і системної відмовостійкості [3]. Під час катастрофічної події – наприклад, може вийти з ладу центральний сервер – для відновлення системи знадобляться копії даних на інших вузлах. Забезпечення дублювання даних особливо важливе в тих сферах, де неможливо дозволити будь-яку втрату даних, наприклад, системи охорони здоров'я, фінансові системи, які зберігають персональні дані клієнтів.

Одна з основних особливостей реплікації – її можлива гнучкість і адаптивність у будь-якому середовищі розповсюдження, де кожен вузол системи може діяти як джерело або одержувач. У великих системах це контролюється спеціальними алгоритмами, які забезпечують підтримку узгодженості, актуальності та своєчасності оновлення даних. Це забезпечує швидку обробку транзакцій навіть у територіально розподілених системах реального часу.

Різні методи реплікації – наприклад, синхронна й асинхронна реплікація – мають власний набір переваг і обмежень і застосовуються на основі вимог, часу відповіді, кількості вузлів і допустимої втрати даних. У синхронній реплікації всі зміни, внесені на будь-якому сервері, негайно поширюються на інші вузли кластера, що забезпечує ідеальну високу узгодженість даних між серверами для критично важливих систем, що не допускають навіть найменшої неузгодженості даних. З іншого боку, це, як правило, уповільнює обробку запитів, особливо коли сервери розташовані географічно далеко один від одного, і тому не буде ідеальним для систем, які орієнтовані на продуктивність і потребують швидкості.

Асинхронна реплікація має додаткову перевагу у підвищеній гнучкості та продуктивності, оскільки дані копіюються не в ту саму мить, як у синхронній реплікації, а пізніше з деякою затримкою. Однак це означає, що іноді можуть виникати тимчасові невідповідності даних. Цей підхід часто використовується у системах, де продуктивність і швидкість мають першочергове значення і неактуальність даних може бути обмежено допустима.

З іншого боку, в інтересах досягнення балансу між продуктивністю та надійністю розроблено непогані стратегії оптимізації реплікації. Це може бути гібридна реплікація, яка поєднує синхронні та асинхронні функції

реплікації для досягнення найкращої продуктивності або інтелектуальне керування реплікацією, яке самостійно може переходити від одного підходу до іншого залежно від завантаження системи [4].

У результаті реплікація даних стала однією з критичних проблем у розробці великомасштабних розподілених систем, які можуть стабільно функціонувати навіть у несприятливих сценаріях із високим навантаженням на мережу. Потреба в реплікації стає все більш критичною зі збільшенням обсягу даних і високими вимогами до доступності послуг. Наприклад, у хмарних інфраструктурах, які повинні забезпечувати повсюдний доступ до величезного обсягу інформації, відмовостійкість може бути досягнута не лише для надійності, але й для досягнення балансу навантаження між різними центрами обробки даних, таким чином зменшуючи затримку доступу для користувачів із різних географічних місць.

Крім того, у разі будь-якої зовнішньої загрози, як втрата через збій обладнання або втрата внаслідок якоїсь атаки на інформаційну систему, копія даних, що зберігаються в іншому місці, може допомогти у дуже швидкому відновленні даних. Це відіграє найважливішу роль для тих компаній, які мають справу з надзвичайно чутливими даними, як-от компанії у фінансовому секторі та секторі охорони здоров'я.

Таким чином, реплікація даних по праву є одним із основних блоків у будь-якому великому розподіленому середовищі. Однак її стандартних механізмів зазвичай недостатньо, щоб вирішити повний спектр проблем щодо гнучкості, вибіркової та адаптивності до конкретних випадків використання. Нові виклики щодо продуктивності та доступності даних вимагають розробки нових підходів та методів оптимізації процесу реплікації. Особливо важливо розуміти труднощі підтримки ефективного контролю та управління величезними обсягами даних, вибіркової реплікації, а також її функціонування у великих розподілених системах. Важлива задача – побудувати гнучкі рішення, здатні контролювати процес передачі даних залежно від особливостей системи та бути динамічно адаптивними до можливих змін у структурі середовища.

Список використаних джерел

1. Data Replication in Cloud Systems / K. Tabet та ін. *International Journal of Information Systems and Social Change*. 2017. Т. 8, № 3. С. 17–33. URL: <https://doi.org/10.4018/ijissc.2017070102> (дата звернення: 28.09.2024).
2. Garcia-Holina H., Barbara D. The cost of data replication. *ACM SIGCOMM Computer Communication Review*. 1981. Т. 11, № 4. С. 193–198. URL: <https://doi.org/10.1145/1013879.802672> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Secure Data Replication Management Scheme with Better Data Accessibility. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. 2019. Т. 8, № 12. С. 4484–4488. URL: <https://doi.org/10.35940/ijitee.l3517.1081219> (дата звернення: 03.10.2024).
4. Wolfson O., Jajodia S., Huang Y. An adaptive data replication algorithm. *ACM Transactions on Database Systems*. 1997. Т. 22, № 2. С. 255–314. URL: <https://doi.org/10.1145/249978.249982> (дата звернення: 03.10.2024).

Розділ 7

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ HOTEL, RESTAURANTS AND CATERING

Кисляк С.В.,

викладач вищої кваліфікаційної категорії технологічних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу «Фахового коледжу технологій, бізнесу та
права Волинського національного університету імені Лесі Українки»

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ НАДАННЯ ПОСЛУГ БАРМЕНА

З розвитком ринкової економіки України почала більш інтенсивно розвиватися сфера послуг. Саме до неї привертається все більша увага. На сьогодні в ресторанному бізнесі триває жорстока боротьба за споживача. Конкурентоздатному підприємству слід постійно впроваджувати новітні прогресивні технології, підвищувати рівень обслуговування, надавати нові ексклюзивні послуги тощо. Таким вимогам цілком відповідають бари із застосуванням нових форм обслуговування та методів роботи барменів.

Бар – це заклад ресторанного господарства, в якому алкогольні, безалкогольні, змішані напої, страви до них і закупні товари продаються через барну стійку.

Відповідно до асортименту продукції і послуг бари поділяються на три групи. До першої групи входять бари, в асортименті яких основне місце посідають різноманітні алкогольні та безалкогольні коктейлі, змішані напої та спеціальні закуски до них: аперитив-бар, винний бар, коктейль-бар, пивний бар (паб), молочний бар, фіто-бар, десертний бар.

До другої групи входять бари, в асортименті яких переважають холодні закуски, другі та солодкі страви, а різноманітні змішані або однорідні алкогольні й безалкогольні напої є доповненням до них. Це гриль-бар та снєк-бар.

У третій групі знаходяться бари з різними послугами: диско-бар (night – club bars), бізнес-клуб-бар, театральний бар, хол-бар тощо.

Бармен – це людина, яка експлуатує бар, згідно із правилами й атмосферою закладу. Він вітає, інформує, дає поради своїм гостям, приймає та виконує їх замовлення.

Бармен повинен добре знати правила подавання напоїв та поведінки із барними аксесуарами й інструментами. Йому необхідно бездоганно

володіти технологією приготування усіх класичних коктейлів, їх пропорціями та варіантами, а також фірмовими коктейлями закладу.

Однією з інноваційних форм надання послуг барменів є флейринг – мистецтво приготування коктейлів.

Флейринг (англ. – *талант, стиль*) – артистичне приготування змішаних напоїв, під час якого бармен перевертає, обертає, підкидає та ловить пляшки, шейкер, лід та ін..

Кожен бармен, який бере в одну руку більше двох пляшок, використовує елементи флейрингу. Обов'язковою флейрингу є – максимально точне наливання напою без використання мірного посуду. Проливання напоїв під час виконання трюків повинно бути зведене до мінімуму, а в ідеалі – відсутнє.

Основні технічні елементи флейрингу – зворотні захвати, прості кидки, кидки через голову, перебори, баланси, жонглювання і безліч інших трюків та їх поєднань. За складністю флейринг може зрівнятися з бойовими мистецтвами.

Робота барменів вже давно вийшла за рамки барів, ресторанів і клубів. Зараз це ще й особливий напрямок мистецтва, наповнений видовищністю та оригінальністю.

Бармен-шоу проходить за участю лише професійних барменів, які прагнуть до творчої реалізації і розвиваючи своє мистецтво. Бармен-шоу буде доречно на будь-якому святі. Виступ проходить під запальний музичний супровід з віртуозними елементами жонглювання пляшками в поєднанні з вогненним шоу (фаєр-шоу).

Виїзне бармен-шоу не має аналогів по техніці, винахідливості і видовищності. Шоу барменів прикрасить будь-який захід – весілля, день народження, приватну вечірку або корпоративне свято. Використовуючи всі свої професійні навички, бармени готують не просто коктейлі, а справжні витвори мистецтва, представляють неймовірні трюки з підпалом та підкиданням пляшок і безліччю інших сюрпризів.

Бармени, які професійно займаються шоу-флейрингом, підбирають аксесуари, які найбільш відповідають їм за антропометричними показниками. На виступах найвищого класу навіть незначні деталі можуть вплинути на результат. Не існує єдиного правильного способу флейрингу. Різні стилі не конкурують, а доповнюють один одного.

Наразі починають з'являтися бари, в яких шоу-флейринг є частиною розважальної програми.

Отже, щоб зацікавити споживача і отримати престиж та дохід у барах, ресторанах – все більше впроваджують інноваційні форми надання послуг бармена, які набувають популярності в ресторанному бізнесі.

Список використаних джерел

1. Влащенко Н. М. Інноваційні технології у ресторанному, готельному господарстві та туризмі: навч. посібник / Н. М. Влащенко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 373 с.
2. Капліна Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії: навчальний посібник / Т. В. Капліна, В. М. Столярчук, Л. П. Малюк, А. С. Капліна. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 357 с.
3. П'ятницька Г. Т., П'ятницька Н. О. Інноваційні ресторанні технології: Основи теорії. Київ: Кондор, 2015, - 250 с.

Розділ 8

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ MILITARY AND DEFENCE

Солодка О.М.,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії Служби безпеки України

ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ

Суверенітет держави, будучи політико-правовою категорією, безпосередньо взаємозалежить зі станом тих суспільних сфер, якими забезпечується ресурс його захисту і зміцнення, – економічної, оборонної, духовної, культурної, комунікативної тощо. Треба мати також на увазі, що в майбутньому суверенітет держав у певних сферах (насамперед економічній) звужуватиметься, а в деяких (етномовній, культурній, соціальній), навпаки, розширюватиметься [1]. Сюди слід додати і інформаційну складову, яка на сьогодні формує особливий простір для взаємодії – інформаційно-комунікаційний, а відтак вимагає перегляду діяльності держави як носія суверенітету з огляду на вплив інформаційних чинників, зокрема в контексті обмеження доступу до інформації. Та формування відповідної системи обмеження доступу до інформації.

Обмеження доступу до інформації відповідає ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права де йдеться про те, що право шукати, отримувати і поширювати будь-яку інформацію може бути пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, повинні встановлюватися законом і бути необхідними: а) для поваги прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення, що відображено у національному законодавстві України та забезпечується шляхом визначення чітких критеріїв віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом (далі – ІзОД) та відповідно її класифікації. Відтак, у даному контексті держава бере на себе

зобов'язання щодо захисту як прав особи, так і національної безпеки, що відображено у Конституції України.

Ст. 3 Конституції України зазначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Положення цієї статті перебувають у прямому зв'язку з певними нормами розділу II “Права, свободи та обов'язки людини і громадянина”, що гарантують право на свободу думки і слова, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Статтею 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, гарантовано право на інформацію про себе. Таким чином, обмежуючи доступ до персональних даних та до окремих категорій інформації, держава забезпечує невтручання в особисте життя, попереджує потенційні можливості завдання шкоди не лише особистій безпеці громадян, а також державній та національній безпеці. В сучасних умовах зазначене обумовлено тим, що. Наприклад, компанії Big Tech та інші суб'єкти збирають величезні обсяги конфіденційної інформації для просування реклами, які можуть бути також використані з метою формування політичних уподобань та впливу на відповідні процеси в державі, наприклад, виборчий процес, що є посяганням на державний (інформаційний) суверенітет.

У доктрині конституційного права категорія «суверенітет» розглядається лише стосовно охорони державної таємниці [2]. Беззаперечно право держави на формування інституту державної таємниці є її виключним правом і важливою складовою формування системи інформаційного суверенітету, проте такий підхід надто звужує розуміння сутності держави як регулятора інформаційних відносин, оскільки сучасний розвиток інформаційного суспільства обумовлює особливу увагу до інформаційної сфери в інтересах досягнення подвійної мети — забезпечення доступу до інформації як основоположного права та обмеження доступу до інформації, що відображає дві функції держави – інформаційну та безпекову. До того ж, окрім права на формування системи державної таємниці у суб'єктів владних повноважень є також виключне право на формування інституту службової інформації, яка в перспективі може разом з секретною інформацією стати єдиним видом – «класифікована інформація».

Отже, зважаючи на вище викладене, система обмеження доступу до інформації є засобом забезпечення інформаційного суверенітету держави, оскільки відповідно до трискладового тесту процедура створення ІЗОД має мати законні цілі, спрямовані на захист певних інтересів – людини, суспільства держави, які перебувають між собою в тісному взаємозв'язку, оцінку того чи може бути завдано розголошенням інформації істотної

шкоди цим інтересам та врахування суспільного інтересу. Тобто, формування національної системи обмеження доступу до інформації, з однієї сторони, обумовлено наявністю інформаційного суверенітету як права держави визначати національні інтереси в інформаційній сфері та забезпечувати їх реалізацію, а з іншої – власне спрямована на захист цих інтересів з міркувань забезпечення безпеки як людини, так і держави.

Список використаних джерел

1. Битяк Ю., Яковюк І. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми : монографія. Х. : Право, 2010. 250 с.
2. Право на інформацію. Конституційний Суд України. URL. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu> (дата звернення - 23.08.2024)

ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА PROTECTION OF PERSONS AND PROPERTY

Богініч І.О.,

кандидат технічних наук, доцент кафедри «Оперативно-технічні заходи»,
Національна академія Служби безпеки України

Жилін В.В.,

військовий пенсіонер Служби безпеки України

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕБІЙНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ОПЕРАТИВНОЇ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану під час активних бойових дій ворога критична інфраструктура держави стає особливо вразливою та потребує підвищеної уваги як у галузі правового забезпечення її безперебійного функціонування, так і безпосереднього проведення відповідних технічних заходів. Критична інфраструктура забезпечує важливі функції держави. Її діяльність повинна гарантувати підтримання життєво важливих функцій у суспільстві, пов'язуватися із захистом базових потреб його членів і формуванням у них відчуття безпеки і захищеності. До складу критичної інфраструктури належать будівлі, мости, об'єднані енергетичні системи, транспорт, зв'язок, водопостачання та водовідведення, електронні комунікації, інформаційні послуги, заклади охорони здоров'я та інші ключові елементи, що забезпечують життєдіяльність населення та економічну стабільність країни [1]. У цей час надважливою складовою забезпечення протидії терористичним та диверсійним загрозам на об'єктах критичної інфраструктури є стабільність роботи технічних засобів контролю доступу на вказані об'єкти, систем відеоконтролю та систем забезпечення їх функціонування. До останніх, зокрема, відносяться системи безперебійного живлення, швидкодіючі схеми захисту від перевищеної напруги тощо. Вказані прилади можуть бути використані як основні та резервні для живлення систем аудіо- та відеоконтролю на об'єктах оперативної зацікавленості СБ України.

При виконанні оперативних завдань із застосуванням технічних засобів контррозвідальної діяльності СБ України у сфері протидії розвідувальній, терористичній та інших протиправних посягань важливими чинниками є наступні:

- забезпечення конспіративного впровадження та експлуатації технічних засобів одержання інформації;
- забезпечення безперебійної роботи засобів аудіо-, відеоконтролю, систем обмеження доступу у складних оперативних та технічних умовах, у важкодоступних місцях, в тому числі при відсутності електропостачання, складності з передачею отриманої інформації і так далі;
- оперативність, достовірність, безперервність та документальність отримання оперативної інформації, що досягається розташуванням апаратури в оперативно значущих локаціях, в тому числі у місцях, де супротивник не очікує технічного контролю та документування злочинної діяльності.

Слід зауважити, що із введенням у 2012 році в дію КПК України технічні засоби отримання оперативної інформації використовуються також і при проведенні досудового розслідування. Таким чином, до вказаних вище засобів висуваються наступні вимоги:

1. Можливість використання матеріалів, отриманих за допомогою технічних засобів у якості доказової бази у кримінальному провадженні.
2. Технічний контроль має бути безперервним, що досягається в тому числі застосуванням новітніх технічних підходів до конструювання джерел безперебійного живлення.
3. Документування протиправних дій повинно здійснюватися на якісному рівні, що дозволить зафіксувати обставини, поведінку та мотивації об'єктів контррозвідальної діяльності до вчинення правопорушень, які у подальшому можуть слугувати підставою для відкриття кримінального провадження.

Тому, особливо на об'єктах критичної інфраструктури є нагальним питання подовження роботи як наведених технічних засобів, так і стаціонарних засобів відеоспостереження, охорони та сигналізації, забезпечення їхнього безпечного функціонування при перепадах напруги у мережах живлення та в умовах довготривалої відсутності енергопостачання. Вказане зумовлено наступними чинниками:

1. Значні інтервали часу перерви в енергопостачанні внутрішніх потреб об'єкту критичної інфраструктури у зв'язку з превентивними відключеннями підстанцій.
2. Відсутність впродовж тривалого часу напруги на резервних вводах споживачів.
3. Неможливість живлення технічних систем обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації від оперативних ланцюгів керування при

відсутності електроживлення.

4. Чутливими струмовими навантаженнями на резервну мережу електроживлення електропідстанцій та їх споживачів системами обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації впродовж довготривалої автономної роботи при живленні від акумуляторів об'єкта.

Як правило, блоки резервного або безперебійного живлення в умовах мирного часу були розраховані на 2–3 години автономної роботи. На сьогодні в умовах безпрецедентних за своєю інтенсивністю обстрілів об'єктів критичної інфраструктури виникла необхідність удосконалення таких блоків, додавання до їх схем окремих елементів, які б забезпечували:

1. Функціонування систем обмеження доступу, аудіо-, відеоконтролю та сигналізації впродовж десяти-шістнадцяти годин і більше безперервно та у відповідності до своїх технічних характеристик.

2. Забезпечення заряджання акумуляторних батарей підвищеної ємності, які не входять штатно до засобів безперебійного функціонування систем обмеження доступу, аудіо-, відеоконтролю та сигналізації, які стоять на експлуатації.

3. Автоматичне відключення акумуляторних батарей при повному розряді. Параметри даного режиму обумовлюються як характеристиками батареї живлення, так і значеннями напруги, при якій елементи системи обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації працездатні. Наприклад, деякі моделі жорстких дисків відеореєстратора втрачають працездатність при нарузі його живлення нижче одинадцяти з половиною вольт.

4. Автоматичне підключення акумуляторних батарей до зарядних пристроїв. Автоматичне обмеження роботи зарядних пристроїв в часі або по рівню заряду акумуляторних батарей.

5. Автоматичний перехід на роботу блоків безперебійного живлення від акумуляторних батарей підвищеної ємності при відключеннях основної мережі живлення. Автоматичну стабілізацію або обмеження струму заряду акумуляторних батарей у режимі зберігання.

6. Блочну конструкцію, уніфікацію конструктивної побудови удосконалених блоків безперебійного живлення під потреби того чи іншого об'єкту.

7. Використання таких елементів конструкцій (реле, електронні компоненти, монтажні елементи та ін.), які б забезпечували довготривалу роботу під напругою та мали запас надійності.

Для відповідних технічних засобів забезпечення безперебійного функціонування систем обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації на об'єктах критичної інфраструктури авторами були запропоновані наступні технічні рішення та рекомендації:

1. Застосування схем захисту від перевищеної та заниженої напруги одноразового та багаторазового принципу дії на електронних компонентах

високої швидкості спрацювання. У якості датчиків у цих схемах використовуються варистори та прецезійні стабілітрони. При цьому у ролі виконавчих елементів застосовуються семістори. Як правило, мережі живлення блоків безперебійного живлення захищені реле напруги («Зубр», «Бар'єр», РНПП та ін.), які мають час спрацювання не менше 20 мсек [2, с. 1]. Такий час достатній для виходу з ладу будь-яких електронних пристроїв.

2. В якості перемикача з основного на резервне живлення рекомендується застосовувати, як керуючі, проміжні реле, наприклад, типу РЭК-78/4.

3. В якості елемента спрацювання по нижньому порозу напруги на акумуляторній батареї, зокрема, може бути рекомендоване електронне реле 362.3787-04 з напругою включення-відключення, яка регулюється.

4. Блок заряджання акумуляторної батареї може бути побудований на ШИМ-контролерах зі стабілізацією або обмеженням струму, зокрема таких, як TL494, HS4015, LT1241 тощо.

5. Схема управління рівнем та часовим інтервалом заряду акумулятора може бути реалізована на базі мікроконтролерів серії ATMEGA, або стандартних таймерів та реле напруги. Автор реалізував вказану схему на стандартному модулі XY-L30A управління заряджанням акумулятора, побудованому на контролері HT1621B та реле SLA-05VDC-SL-A. Модуль дозволяє задавати напругу включення та відключення зарядного пристрою, а також має вбудований таймер, яким можна задавати час заряджання акумулятора [3, с. 1].

Вищезазначені принципи побудови технічних засобів забезпечення безперебійного функціонування систем обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації на об'єктах критичної інфраструктури перевірені на практиці та можуть бути рекомендовані для реалізації в якості засобів удосконалення існуючих схем. Реалізація заявлених технічних рішень значно розширює можливості звичайних пристроїв та робить їх придатними до використання в умовах окремих обмежень з електропостачанням систем обмеження доступу, відеоконтролю та сигналізації на об'єктах критичної інфраструктури. Зокрема, заявлені схемні рішення дозволяють реалізувати роботу систем різної потужності, часового інтервалу зарядження акумуляторних батарей тощо.

Список використаних джерел

1. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 (документ № 1882-IX із змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.
2. Реле напруги «Зубр». URL : <http://zubr.ua>.
3. Сучасна електроніка. Модуль XY-L30A. URL : <https://modern-electronics.biz.ua>.

Розділ 10

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО INTER-DISCIPLINARY PROGRAMMES AND QUALIFICATIONS INVOLVING SOCIAL SCIENCES, JOURNALISM AND INFORMATION. ECONOMICS. POLITICAL SCIENCES AND CIVICS. LAW

Воронюк Є.В.,

здобувач освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

науковий керівник: **Бурма С.К.,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

УКРАЇНА ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: УМОВИ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

З початком збройного конфлікту на сході України у 2014 році та з подальшою повномасштабною збройною агресією Російської Федерації в лютому 2022 року, питання дотримання норм міжнародного права та захисту прав людини набуло особливої актуальності. Війна в Україні впливає не лише на аспекти внутрішньої політики держави, але й на міжнародний правопорядок, який базується на дотриманні та верховенстві норм міжнародного права. Це включає принципи: суверенної рівності держав, незастосування сили або загрози силою, рівноправності і самовизначення народів та націй, мирного вирішення міжнародних спорів, невтручання у внутрішні справи держав, мирного співробітництва, сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, непорушності кордонів, територіальної цілісності держав, загальної поваги і захисту прав людини.

Міжнародне право є важливим інструментом, який регулює відносини між державами і визначає їх обов'язки щодо дотримання прав людини, прав

цивільного населення під час війни, та відповідальність за воєнні злочини. У нашій доповіді буде розглянуто ключові аспекти міжнародного права, що стосуються війни в Україні, та проаналізовано механізми захисту прав людини у цьому контексті.

Україна, як держава, що ратифікувала всі чотири Женевські конвенції [2] та два Додаткові протоколи до них [1], зобов'язана дотримуватися положень Конвенцій під час ведення бойових дій. Основні вимоги стосуються: заборони нападів на цивільні об'єкти та цивільних осіб; заборони застосування засобів, що спричиняють надмірні страждання або невибіркову шкоду; захисту та поводження з військовополоненими, пораненими і хворими учасників бойових дій; заборони «етнічних чисток», депортації та інших міжнародних злочинів.

В цьому контексті, слід також відзначити приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, яка покладає зобов'язання на державу вжити заходів для кваліфікації насильницьких зникнень як злочинів за національним правом, а широко поширену чи систематичну практику насильницьких зникнень визначати як злочин проти людяності [3].

Анексія Криму (лютий–березень 2014 р.), війна на сході України (з весни 2014 р.) та повномасштабне вторгнення (з 24 лютого 2022 р.) супроводжуються численними порушеннями міжнародного гуманітарного права, такими як обстріли цивільної інфраструктури (енергетики), застосування заборонених засобів ведення війни (зброї та боєприпасів), порушення правил поводження з військовополоненими, віроломство, знищення природного середовища, культурних цінностей тощо.

Окупаційна влада Криму, підконтрольна Російській Федерації, неодноразово звинувачувалася у переслідуванні кримських татар, а також політичних активістів та журналістів. Аналогічна ситуація відбувалася і на Донбасі з боку сепаратистів щодо тих, хто відмовлявся співпрацювати з ними, та переслідуванням мирного населення.

Українська влада намагається забезпечити контроль за дотриманням прав людини навіть у період воєнного стану через такі інституції, як зокрема, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен), органи прокуратури та Національної поліції України. Між тим, внутрішні та зовнішні виклики воєнного часу ускладнюють цей процес. Міжнародні інституції та гуманітарні організації, такі як ООН (Рада з прав людини та Управління Верховного комісара з прав людини), Міжнародний комітет Червоного Хреста, ОБСЄ, Г'юман Райтс Вотч (Human Rights Watch, Inc.), Міжнародна Амністія (Amnesty International) неодноразово фіксували дії російських військових, що мають ознаки воєнних злочинів та злочинів проти людяності – мова йде про тортури, позасудові страти, згвалтування та насильницькі зникнення.

У грудні 2020 року Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду підтвердив, що має підстави вважати, що в Україні були скоєні воєнні злочини та злочини проти людяності. Однак, для справедливого правосуддя необхідна тісна співпраця між національними та міжнародними органами. Виходячи з цього, 21 серпня 2024 року Верховна Рада України прийняла закон про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду [4], який надає Україні інструменти для притягнення до відповідальності військового та політичного керівництва, а також військовослужбовців Російської Федерації, які вчинили особливо тяжкі злочини на території України та щодо її громадян.

З боку України також фіксувалися окремі випадки, що привернули увагу міжнародних правозахисних організацій, таких як ООН та Міжнародна Амністія (Amnesty International), і стосувалися можливих порушень міжнародного гуманітарного права. Хоча Україна загалом дотримується принципів міжнародного гуманітарного права, у складних умовах активних бойових дій траплялися ситуації, які викликали критику. Ось деякі з них: розміщення військових об'єктів поблизу цивільної інфраструктури; третирування військовополонених, що може вважатися приниженням гідності та порушенням Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими; свавільне затримання підозрюваних у співпраці з окупаційними силами; мінування територій. Між тим, Україна співпрацює з міжнародними правозахисними організаціями для розслідування цих випадків і корекції дій з метою дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

З початку повномасштабного вторгнення, випадки порушення прав людини, а також законів та звичаїв ведення війни в Україні збільшуються з кожним днем. Можна з впевненістю сказати, що держава-агресор не збирається визнавати ці факти порушень нею міжнародних договорів та продовжує вчиняти злочинні дії щодо України та її населення. У відповідь на такі дії, цивілізована світова спільнота всебічно допомагає нашій державі, як на гуманітарному, так і на військовому треку; як приклад можна навести фіксацію місією представників Міжнародного кримінального суду ексгумації масових поховань розстріляних російськими військовими мирних мешканців Бучі та Ірпеня. Окрім правових механізмів, міжнародна спільнота застосувала санкційні заходи проти Російської Федерації у відповідь на військову агресію проти України. Санкції стали одним із основних інструментів тиску на державу-агресора, з метою змусити її припинити агресивні дії та повернутися до дотримання норм міжнародного права. Санкції включають: економічні обмеження, що стосуються експорту/імпорту товарів та послуг; заморожування активів російських посадовців і бізнесменів; заборону на в'їзд для осіб, пов'язаних зі збройною агресією РФ проти України; відключення деяких російських банків від

електронних систем обміну інформацією про платежі. Ці заходи мають відкладений, кумулятивний ефект, і не лише в економічній, але й в політичній площині, оскільки вони спрямовані на ізоляцію Російської Федерації на міжнародній арені та посилення тиску на її політичне керівництво.

Підводячи підсумки можна сказати, що збройний конфлікт в Україні підняв низку важливих питань дотримання норм міжнародного права, включаючи питання захисту прав людини, відповідальності за міжнародні злочини та ролі міжнародних організацій та інституцій у встановленні миру. Міжнародне гуманітарне право відіграє ключову роль у забезпеченні мінімальних стандартів прав людини під час збройних конфліктів. Однак для справедливого та ефективного правосуддя, необхідне посилення міжнародної співпраці, притягнення до відповідальності винних у злочинах та виконання міжнародно-правових зобов'язань. Україна продовжує боротися за свою територіальну цілісність, і міжнародне право є одним з основних інструментів у цій боротьбі.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) (підписаний у Женеві 08.06.1977) веб-сайт: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 20.10.2024)
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (разом із Проектом Угоди про санітарні та безпечні зони та місцевості, Проектом Правил, що стосуються колективної допомоги цивільним інтернованим) (Конвенція IV) укладена у м. Женеві 12.08.1949, зі змінами від 08.12.2005, набрала чинності 21.10.1950. веб-сайт: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 20.10.2024)
3. Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень» від 17.06.2015. веб-сайт – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/525-19>. (дата звернення: 21.10.2024)
4. Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.10.2024. веб-сайт: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#n2> (дата звернення: 22.10.2024)

Стоцька К.П.,

здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

науковий керівник: **Бурма С.К.,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ

Право на свободу слова та інформацію є основоположними правами людини, гарантованими Конституцією України (ст. 34) [1] та міжнародно-правовими актами, такими як Загальна декларація прав людини (ст. 18) [2] та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) (ст. 9) [3]. У період воєнного стану в Україні, ці права набувають особливого значення, оскільки громадяни мають потребу у своєчасній, достовірній інформації про події та рішення держави. Водночас, в умовах воєнного стану Україна вимушена запроваджувати обмеження щодо роботи ЗМІ, месенджерів та соціальних мереж з метою захисту національної безпеки. Це спричиняє істотні суперечності між необхідністю державного контролю та захистом прав людини.

Ця доповідь досліджує, як регуляція та втручання в діяльність ЗМІ, обмеження поширення певної інформації, контроль за соціальними мережами та обмеження на комунікаційні платформи, обмеження можливості журналістам вільно пересуватися під час комендантської години у межах здійснення своєї професійної діяльності тощо, впливають на інформаційні права громадян, а також яким чином можливо збалансувати право на інформацію із забезпеченням національної безпеки.

Свобода слова та право на інформацію передбачають можливість вільного обміну думками та отримання актуальної інформації, що є особливо важливим в умовах криз. Принцип поваги прав людини передбачає, що навіть у період надзвичайних ситуацій воєнного характеру ці права мають залишатися максимально доступними для громадян, оскільки сприяють інформуванню суспільства, мобілізації ресурсів і розумінню поточних викликів.

Проте в умовах війни, свобода слова може зіткнутися з обмеженнями, коли існують ризики дезінформації, інформаційної боротьби, пропаганди, інформаційно-психологічних операцій, які здатні спричинити паніку, підірвати довіру до державних інституцій або створювати загрози

національній безпеці. За цих обставин держава застосовує особливі заходи для регулювання інформаційного простору.

Закон «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» разом із відповідним указом встановлюють обмеження на свободу думки і слова, відповідно до статті 34 Конституції України.

У сучасних умовах неналежне використання інформації призводить до реальних людських втрат, підтвердженням цьому є повномасштабна російська агресія, що триває півтора роки. Зважаючи на це, пункти 11–12 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», надають можливість державі регулювати діяльність комунікаційних мереж, ЗМІ, поліграфічних підприємств, видавництв, забороняти передачу інформації через комп'ютерні мережі тощо; у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, та інші технічні засоби зв'язку [4].

Відтак із початком повномасштабної агресії Російської Федерації інформаційна діяльність журналістів в Україні, а також спілкування громадян засобами електронної комунікації отримали певні обмеження. Передусім вони стосуються поширення даних про сили безпеки й оборони та ресурси держави. Наказ головнокомандувача Збройних сил України № 73 від 3 березня 2022 року «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану» визначає список інформації, яку не можна оприлюднювати. Зокрема, Додаток 2 до цього наказу містить перелік відомостей, розголошення яких може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану.

Тож журналісти та ЗМІ, під час роботи в умовах воєнного стану, мають здійснювати висвітлення діяльності сил оборони України після відповідної акредитації та попередньо узгоджувати поширення такої інформації. Державні органи контролюють новинний потік, зосереджуючись на обмеженні доступу до інформації, яка може викликати паніку, деморалізувати населення або сприяти поширенню пропаганди ворога.

Варто зауважити, що ще 24 березня 2022 року Верховною Радою України було введено кримінальну відповідальність за фото- та відеозйомку переміщень військовослужбовців, зброї і техніки, в тому числі, за передачу інформації про розташування сил ППО.

У той же час, комендантська година обмежує пересування громадян у нічний час, що частково впливає на здатність журналістів, репортерів і правозахисників отримувати актуальну інформацію з місця подій. Це також

ускладнює доступ до ресурсів для поширення інформації, таких як інтернет-платформи та медіацентри, що працюють лише у визначені години. Рішенням стало ухвалення 16 липня 2024 року Верховною Радою України у першому читанні законопроекту № 11321, який посилює гарантії на доступ до інформації для журналістів та громадян. Серед іншого документом також передбачено можливість для журналістів вільно пересуватися під час комендантської години у межах здійснення своєї професійної діяльності.

Контроль держави за соціальними мережами та месенджерами є однією з головних змін в умовах воєнного стану. Уряд блокує доступ до ресурсів, які можуть поширювати пропаганду або працювати на користь ворога. Крім того, державні органи можуть накладати обмеження на контент, який викликає напругу або недовіру серед населення. Наприклад, соціальні мережі були використані для спростування чуток та дезінформації, що стало частиною інформаційної політики з метою уникнення паніки. Так, під обмеження в органах державної влади, військових формуваннях і на об'єктах критичної інфраструктури України потрапив месенджер Telegram, відповідне рішення було ухвалено Національним координаційним центром кібербезпеки [5]. Це обмеження, хоч і виправдане воєнними обставинами, але викликає занепокоєння щодо надмірного контролю, який обмежує свободу вираження думок та обміну інформацією серед громадян.

Окремо хочеться відзначити, що 30 жовтня 2024 року, Європейська комісія вперше висловила ясну публічну критику щодо так званого «телемарафону» і наголосила, що Україні потрібно зосередитися на відновленні плюралістичного медійного середовища [6].

Телемарафон як єдиний інформаційний ефір в Україні під час воєнного стану виконує роль централізованого джерела новин та офіційної інформації, це дозволяє державі контролювати, які дані стають загальнодоступними, особливо в питаннях безпеки, дій військових та кризових явищ, уніфікація джерел знижує ризик випадкового або навмисного поширення дезінформації. Проте, незважаючи на те, що єдиний ефір спрямований на підтримку єдності суспільства та морального духу під час війни, телемарафон майже знищив плюралізм думок і критичних поглядів на дії влади, інформація ретельно фільтрується, що звужує свободу висловлювання незалежних журналістів та ЗМІ.

Завдання забезпечення балансу між безпекою та правами людини полягає в тому, щоб мінімізувати порушення прав громадян, водночас підтримуючи національну безпеку. Контроль над інформацією з боку держави призводить до зловживань, а в умовах обмеження інформації зростає ризик дезінформації, оскільки громадяни все частіше звертатимуться до пошуку альтернативних інформаційних джерел. Контроль за месенджерами та соціальними мережами піднімає питання

порушення приватності громадян. Навіть в умовах воєнного стану, право на приватність залишається важливим аспектом прав людини, тому державні заходи мають бути пропорційними.

На завершення хотілося б відзначити, що в умовах воєнного стану держава може вводити тимчасові обмеження на право на інформацію, однак ці обмеження мають бути ретельно обґрунтованими та пропорційними. Обмеження мають бути прописані на законодавчому рівні з конкретними критеріями застосування, що дозволить уникнути зловживань. Залучення громадськості для моніторингу дотримання прав людини під час війни сприятиме зниженню ризику надмірного контролю та забезпечить зворотній зв'язок. Ефективна комунікація та вчасне пояснення громадянам причин обмежень та правил спілкування у воєнний час дозволить знизити напругу та сприятиме зміцненню довіри до держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.10.2024).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.10.2024).
3. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 31.10.2024).
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 27 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 31.10.2024).
5. Рада національної безпеки і оборони України. *Рада національної безпеки і оборони України*. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6994.html> (дата звернення: 31.10.2024).
6. Європейська правда. Брюссель чекає від України відновлення роботи мовників замість телемарафону “Єдині новини”. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/30/7197351/> (дата звернення: 31.10.2024).

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ТЕМА ACTUAL TOPIC

Дубко В.О., Распопов В.Б., Семяновський В.М.,
ФІЛІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У НІМЕЧЧИНІ..... 3

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА EDUCATION. PEDAGOGY

Ємчук Т.В., Поп'юк І.Я.,
РОЗВИТОК ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ..... 8

Розділ 2 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРИЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ HUMANITIES STUDIES RELIGION AND THEOLOGY. HISTORY AND ARCHAEOLOGY. PHILOSOPHY AND ETHICS. SOCIOLOGY AND CULTURAL STUDIES. LANGUAGE ACQUISITION. LITERATURE AND LINGUISTICS

Голець А.А., Баклаженко Ю.В.,
ТРОПЕІЧНО-ФІГУРАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА»
В УКРАЇНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ МАС-МЕДІА ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ..... 12

Запорожець А.В.,
АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКИХ ЗМІ,
ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ
«РУСЬКОГО МІРА» 15

Розділ 3
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Morskaja P.O., Dubrova N.P.,
EFFICIENT USE OF TIME: TIME MANAGEMENT TOOLS
AND STRATEGIES FOR MODERN STUDENTS20

Розділ 4
ПРАВО
LAW

Рибачек В.К.,
БЕЗПЕКА ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ22

Рибачек В.К., Гурич С.,
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У ФРАНЦІЇ.....26

Рибачек В.К., Яремчук Д.,
ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРОСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПОЛЬЩІ.....30

Розділ 5
МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА
MATHEMATICS

Дембрівська А.Ю.,
РОЗПОДІЛ ЦІНИ НА ПИСЬМОВЕ ПРИЛАДДЯ.....34

Розділ 6
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
INFORMATION TECHNOLOGIES

Русаков М.В., Радченко К.О.,
РЕПЛІКАЦІЯ ДАНИХ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ВЕЛИКИХ РОЗПОДІЛЕНИХ СИСТЕМ.....41

Розділ 7
СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ
HOTEL, RESTAURANTS AND CATERING

Кисляк С.В.,
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ НАДАННЯ ПОСЛУГ БАРМЕНА 45

Розділ 8
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА,
БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ
MILITARY AND DEFENCE

Солодка О.М.,
ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВИ..... 48

Розділ 9
ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА
PROTECTION OF PERSONS AND PROPERTY

Богініч І.О., Жилін В.В.,
ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕРЕБІЙНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ АУДІО-,
ВІДЕОКОНТРОЛЮ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ТА ОПЕРАТИВНОЇ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 51

Розділ 10
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО
INTER-DISCIPLINARY PROGRAMMES AND QUALIFICATIONS INVOLVING
SOCIAL SCIENCES, JOURNALISM AND INFORMATION.
ECONOMICS. POLITICAL SCIENCES AND CIVICS. LAW

Воронюк Є.В., Бурма С.К.,

УКРАЇНА ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО:

УМОВИ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ.....55

Стоцька К.П., Бурма С.К.,

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ

ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ

ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ.....59

Підписано до друку 11.11.2024. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 3,95.
Зам. № 119. Тираж 50 прим. Ціна договірна.
Виходить українською та англійською мовами.

Видавництво «АА Тандем»
Адреса: 69006, м. Запоріжжя, вул. В. Лобановського, 27, кв. 69
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців: Серія ДК №2899

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
Адреса: м. Київ, вул. Кирилівська, 47

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**